

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

Bakalářská práce

2022

Eliška Fialová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

**Dezinformace a pandemie covid-19 jako veřejněpolitický
problém**

Bakalářská práce

Autor: Eliška Fialová

Studijní program: Politologie a veřejná politika

Vedoucí práce: Mgr. Ondřej Pekáček

Rok obhajoby: 2022

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 2. srpna 2022

Eliška Fialová

Bibliografický záznam

FIALOVÁ, Eliška. *Dezinformace a pandemie covid-19 jako veřejněpolitický problém*. Praha, 2022. 36 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, Katedra politologie. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Ondřej Pekáček.

Rozsah práce: 64 008 znaků vč. mezer

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá aktuálním, politickým problémem, který představují dezinformace objevující se během pandemie nového onemocnění covid-19. Práce je teoretickou prací popisující dosavadní stav poznání, kdy na základě zjištěných informací jsou navrženy možnosti směřování veřejných politik.

Téma je relevantní, neboť jde o nový, aktuální, a především alarmující jev spojený s možným nebezpečím pro veřejné zdraví. Neobvyklá událost, jakou představuje pandemie, poskytuje živnou půdu pro šíření jak dezinformací, tak konspirací, jelikož je veřejný prostor zahlcen informacemi a zároveň emocemi jako je strach a nejistota.

Hlavním zjištěním je pokračující prokremelská, ale i čínská intervence v podobě protizápadních dezinformací narativů. Ty mají za následek podkopávání důvěry občanů ve veřejné instituce, ale i ve vládu, kdy důvěra v ní souvisí s náchylností ve víru v dezinformace.

Co se týče fact-checkingu, ten má kladný dopad na dezinformace, nicméně nemá šanci držet krok s obrovským množstvím informací, které se během pandemie nové nemoci objevují. Proto je potřeba se zaměřit na prebunking metodu teorii psychologické inokulace, která je blíže popsána v práci. Na základě zjištění jsou v závěru práce formulovány konkrétní doporučení nejenom pro policymakers.

Abstract

This bachelor thesis deals with the current political problem posed by disinformation occurring during the pandemic of the new covid-19 disease. The thesis is theoretical, describes the current state of knowledge, and proposes possible directions of public policies based on the observed information.

This recent and alarming phenomenon is associated with potential danger to public health and thus makes the subject of the thesis relevant. An unusual event such as a pandemic provides a fertile ground for the spread of disinformation and conspiracy. The public space is overwhelmed by information and, at the same time, with emotions such as fear and uncertainty caused by the pandemic.

The main finding is the continuation of pro-Kremlin and Chinese interventions in the form of anti-Western disinformation narratives. Those undermine citizens' trust in public institutions and the government, where trust is related to susceptibility to disinformation.

Fact-checking positively impacts disinformation, but it has no chance of keeping up with the vast amount of information that emerges during a pandemic of a new disease. Therefore, it is necessary to focus on the prebunking method of the theory of psychological inoculation, which is further described in the thesis. Based on the findings, specific recommendations are proposed for the policymakers and others.

Klíčová slova

dezinformace, konspirace, pandemie, onemocnění, covid-19

Keywords

disinformation, conspiracy, pandemic, disease, covid-19

Title

Disinformation and the covid-19 pandemic as a public policy issue

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce Mgr. Ondřeji Pekáčkovi za cenné rady, ochotu a pochopení, které pro mě měl. V neposlední řadě děkuji své rodině a blízkým přátelům, jež jsou mi oporou nejen při studiu. A obzvlášť děkuji Filipovi, který mi byl ohromnou podporou během psaní práce.

Obsah

ÚVOD	2
1 METODOLOGIE A CÍLE	4
1.1 METODY.....	5
1.2 CÍLE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	6
2 KLÍČOVÉ POJMY	7
2.1 DEZINFORMACE	7
2.1.1 <i>Stručná historie</i>	8
2.2 FAKE NEWS	8
2.3 MISINFORMACE.....	9
2.4 KONSPIRAČNÍ TEORIE.....	9
3 COVID-19 A INFODEMIE	11
3.1 INFODEMIE	11
3.2 ZAČÁTKY DEZINFORMACÍ O NEMOCI COVID-19	12
3.2.1 <i>České dezinformační prostředí</i>	14
3.3 VLIV POLITICKÉ IDEOLOGIE	17
3.4 VLIV SOCIÁLNÍCH SÍTÍ	17
4 REAKCE AKTÉRŮ VEŘEJNÉ POLITIKY NA PROBLEMATIKU DEZINFORMACÍ	19
4.1 DEZINFORMACE A EU	19
4.1.1 <i>Reakce EU na dezinformace o covidu-19</i>	22
4.2 DEZINFORMACE A ČR.....	23
4.2.1 <i>Politická reakce na dezinformace o covidu-19</i>	25
4.2.2 <i>Vliv covidových dezinformačních narativů na společnost</i>	26
5 MOŽNOSTI BOJE NEJEN SE ZDRAVOTNÍMI DEZINFORMACEMI	29
5.1 DEBUNKING	29
5.2 PREBUNKING	31
5.3 VZDĚLÁVÁNÍ.....	32
ZÁVĚR	33
SUMMARY	35
POUŽITÁ LITERATURA	37
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	47
TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	48
SEZNAM PŘÍLOH	50

ÚVOD

Nárůst informací, kterým společnost v současné době čelí nejen prostřednictvím klasických masmédií jako jsou noviny, televize, ale především sociálních sítí a obecně internetu, je enormní. S rozvojem digitálních technologií se informace mohou šířit daleko rychleji a mnohem snáz, než tomu bylo v minulosti. Internetem, ale i fyzickým prostorem se také roznáší mnoho nepravdivých zpráv a sdělení, které mohou představovat reálnou hrozbu pro celou společnost napříč planetou.

Tyto nepravdivé informace, které jsou ať už úmyslně či neúmyslně šířeny, jsou nazývány dezinformace. Ovšem častěji se setkáváme s anglickým označením misinformation nebo fake news, případně conspiracy theories. Ty obecně mohou sloužit jako nebezpečný nástroj nejen ve společenském prostoru, ale i v politickém, kdy mnoho dezinformací, misinformací či falešných zpráv se objevuje například před volbami s úmyslem poškodit jednu či druhou stranu. V zahraničí toho byly příkladem americké prezidentské volby v roce 2016 (Allcott a Gentzkow 2017). V českém prostředí se jedná například o šíření dezinformací v rámci předvolebních kampaní během nedávných voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR 2021 (Syrovátka a Šefčíková 2021). Nicméně během epidemie nového onemocnění, nazvaného zkratkou covid-19, se objevilo a stále objevuje mnoho nepravdivých informací s jinými záměry, a to především zmást a oklamat veřejnost a změnit její pohled na tento nový druh onemocnění. To může vést k mnoha negativním důsledkům a dezinformace tak mohou představovat obrovské globální riziko pro veřejné zdraví.

Je velká je pravděpodobnost, že na dezinformace, misinformation, fake news či konspirační teorie o původu, léčbě, vakcinaci či důsledcích covidu-19 narazil každý, kdo používá sociální sítě. U některých skupin uživatelů mohou tyto „alternativní“ informace rezonovat, aniž by je napadlo si vyhledat, jak tomu skutečně je.

Inspirací pro psaní bakalářské práce o dané problematice je má činnost ve fact-checkingovém projektu Demagog.cz. Skrze ověřování facebookových příspěvků jsem se dostala do bližšího kontaktu s dezinformacemi. Ty se týkaly nejen pandemie nového onemocnění, ale také například klimatických změn a Evropské unie.

Téma dezinformací a fake news je stále velmi aktuální a společensky důležité, přestože se tento fenomén vyskytuje ve společnosti už nějakou dobu. Avšak v souvislosti s pandemií onemocnění covid-19 se jedná o poměrně nový jev, který ještě nebyl dopodrobna prozkoumán. Nicméně na toto téma již vyšlo velké množství publikací. Práce má za primární cíl zmapovat výsledky dosavadních výzkumů a bádání provedených v této oblasti, definovat nové poznatky,

vztahy a zákonitosti a zároveň navrhnout v jakých oblastech veřejných politik se nabízí prostor pro řešení zmíněné problematiky, popřípadě jak by toto řešení přímo mohlo vypadat.

1 Metodologie a cíle

Předkládaná bakalářská práce je teoretickou prací popisující dosavadní stav poznání čerpající znalosti z prozkoumané literatury, výzkumů a studií, které doposud byly učiněny. Po podrobné literature review je přínosem práce zjištění neprobádaných sfér, kterým by se dalo věnovat v dalších odborných výzkumech, a navrnutí možných doporučení ohledně směřování a zacílení veřejných politik.

Dezinformace mají globální přesah, a proto se jim věnuji z celosvětového pohledu. Na mezinárodní kontext dané problematiky se zaměřuji také z toho důvodu, že většina studií a výzkumů pojednávající o dezinformacím spojených s pandemií onemocnění covid-19 jsou zahraniční. I přesto se snažím zabývat českou společností a zdejší reakcí na dezinformace.

Práce je z metodologického hlediska kompilací. Jak uvádí Šanderová (2007, s. 67), jedná se o „*systematické shrnutí, co kdy kde kdo o zkoumaném problému řekl či napsal*“. Poněvadž kompilace představuje přehled bádání skrze několik prací (ibid., s. 68) je vhodným podkladem pro další odborníky nebo policymakers.

Vyhledávané texty, na kterých kompilace stojí, představují data. Ty jsem sbírala v období 1. prosinec 2021 až 5. červenec 2022. Převážně jsem využívala vyhledávač Google Scholar a jako vyhledávací strategii jsem si zvolila důležitá klíčová slova, ke kterým jsem přidala Booleovské operátory OR a AND. Dotaz, který jsem použila zněl: *(covid OR covid-19) AND (misinformation OR disinformation OR (fake AND news) OR fake-news OR conspiracy OR (conspiracy AND theory) OR infodemic*)*. Přibližný počet výsledků vyhledávání byl přes 26 tisíc. Kromě Google Scholar jsem využila k vyhledávání relevantních textů také UKAŽ, Taylor & Francis Online, Web of Science a Scopus.

Tabulka 1: Celkový počet vyhledaných textů

Vyhledávač	Počet výsledků
UKAŽ	31 472
Google Scholar	26 500
Scopus	5 065
Web of Science	2 622
Taylor & Francis Online	1 261

Zdroj: autorka

Ne všechny výsledky vyhledávání však byly relevantní a některé se překrývaly. Kritériem pro výběr konkrétní literatury bylo časové období od roku 2020–2022, čehož bylo docíleno názvem onemocnění *covid*, jenž se objevilo a začalo šířit na přelomu 2019 a 2020. I přesto mnoho z textů bylo nevyhovujících, k čemuž jsem dospěla po přečtení ať už abstraktu nebo celého textu. Tyto dokumenty totiž neposkytovaly podstatné informace pro moji práci. Zvláštní pozornost jsem zaměřila na články pojednávající o možných formách politické intervence. V tomto případě jsem k výše zmíněnému vyhledávacímu dotazu přidala *AND (policy)*. Přehled mnou analyzovaných textů je uveden v tabulce 2.

Tabulka 2: Přehled analyzovaných textů

Typ textu	Počet anglických textů	Počet českých textů	Počet textů
článek v časopise	30	0	30
webová stránka	11	12	23
dokument	6	7	13
zpráva	3	8	11
článek v novinách	3	0	3
rozhovor	0	3	3
kapitola knihy	2	0	2
návrh nařízení	0	1	1
preprint	2	0	2
Celkový počet	57	31	88

Zdroj: autorka

Limitem zvoleného přístupu je nemožnost obsáhnouti veškeré literatury, která na tuto problematiku vyšla a vzhledem k aktuálnosti tématu stále vychází. Téma je velmi komplexní a vyžadovalo by delší časový rámec. Jsem si vědoma, že existuje značné množství relevantní literatury a souvisejících podtémat, která nebyla zahrnuta do této práce.

Dalším limitem je nízký počet české odborné literatury. V českém prostředí této problematice totiž není věnována dostatečně velká pozornost jako v zahraničí. Opírám se tedy převážně o anglicky psané texty. Z českých textů využívám převážně reporty organizací a dokumenty institucí. Diskuse validity a etické souvislosti nejsou pro tuto práci relevantní.

1.1 Metody

Poznatky čerpám především ze zahraniční literatury, kterou nejprve podrobuji analýze. Ta je použita na začátku při prvotním zkoumání jevu, kdy teprve poznávám daný problém a mohu případně objevit tzv. research gaps. Primárně však využiji teoretickou metodu syntézy, kdy budu sledovat vzájemné souvislosti mezi jevem, přičemž budu schopná definovat vnitřní

zákonitosti a budu moci takto formulovat závěry na základě předchozích zjištění (Ochrana 2019, s. 49). Se syntézou se však pojí právě analýza, která slouží k prvotnímu získávání informací, jenž dále poslouží k vytvoření nových vědeckých faktů. Přehledný souhrn kroků je uveden v tabulce 3.

Tabulka 3: Metodické kroky při použití teoretické metody syntézy

Číslo kroku	Název kroku	Výstup
1	zhodnocení poznatkové báze	výstup získaný např. předchozí analýzou problému
2	hledání nových souvislostí	vytváření nového vědeckého obrazu (výpovědi) zkoumaného problému
3	spojování nově objevených souvislostí do jednotného celku (nového vědeckého obrazu)	přínos vědeckému poznání

Zdroj: Ochrana 2019, s. 50

1.2 Cíle a výzkumné otázky

Cílem práce je shrnout podstatné informace o dezinformacích v souvislosti s pandemií onemocnění covid-19 a vygenerovat nové poznatky ohledně těchto dezinformací jako možný podklad pro policymakers. Hlavní klíčové výzkumné otázky zní:

1. Jaké jsou dosavadní hlavní zjištění týkající se dezinformací o nemoci covid-19?
2. Jak mohou tvůrci politik v budoucnu reagovat na problematiku dezinformací ve spojitosti s novým typem onemocnění?

Během vývoje psaní práce vyvstávají odpovědi na první výzkumnou otázku. Dosavadní zjištění jsou shrnutá v závěru práce, který taktéž obsahuje odpovědi v podobě doporučení, jež jsou odpovědi na druhou výzkumnou otázku.

2 Klíčové pojmy

Pro orientaci v dané problematice je podstatné si definovat určité hlavní pojmy, které spolu sice souvisí (často jsou vnímána jako synonyma), ale odlišují se drobnými rozdíly. Termíny dezinformace, misinformace, fake news a konspirace jsou pro moji bakalářskou práci stěžejní. Na základě mnou zkoumaných studií a výzkumů jsem došla k názoru, že tyto termíny autoři používají odlišně, proto je více než vhodné jim věnovat kapitolu.

Tyto pojmy můžeme označit jako jedny z druhů informační poruchy (Wardle 2019, s. 7, Wardle a Derakhshan 2017, s. 10). Lidé si je často zaměňují, pletou a mnohdy je také používají v nesprávných případech. Úplná shoda na jejich definicích není ani mezi odborníky (ibid., s. 15). Mohou se šířit různými prostředky – od televize až po sociální platformy – a mohou mít také různou podobu. Existují již nějakou dobu, avšak hlavní, co se změnilo, je rychlost, jakou se předávají. Kvůli jejich tlaku na emoce, jakou je strach, zloba, zoufalství a další a kvůli osobnímu přesvědčení jedince mají větší vliv na veřejném mínění než objektivní fakta. To je označováno jako post-faktická doba nebo doba post-pravd (Hossová 2018, s. 28), ve které hraje rovněž velký vliv ohromná záplava informací, které se snaží zahltit každého člověka.

Pandemie nového onemocnění se stala mimořádnou událostí, která tu v novodobé historii, kde hlavní úlohu hrají sociální sítě, nebyla. Ztráta kontroly a nejistota ohledně nové situace napomohla zvýšit zájem o nepodložené, mnohdy nepravdivé informace.

2.1 Dezinformace

„*Šíření záměrně nepravdivých informací, obzvláště pak státními aktéry nebo jejich odnožemi vůči cizímu státu nebo vůči médiím, s cílem ovlivnit rozhodování nebo názory těch, kteří je přijímají.*“ – tak jsou dezinformace definovány Ministerstvem vnitra České republiky ([b.r.]). Prakticky stejnou definici udává Oxford English Dictionary jen s dodatkem, že cílem může být také ovlivnění politiky (OED Online 2020a). V případě dezinformací je podstatný fakt o úmyslném cíli ovlivnit a zmanipulovat. Gregor a Vejvodová (2018, s. 9) uvádí, že by bylo obtížné tohoto cíle dosáhnout, pokud by se jednalo o absolutní nesmysl a dezinformace by neměla aspoň částečnou důvěryhodnost.

Dezinformace je v překladu do angličtiny *disinformation*, jenž se v anglofonním prostředí moc nevyužívá, což je podloženo údaji ze stránky Google Trends, která mapuje, co uživatelé vyhledávají. Při porovnání s výrazem *fake news* byl zájem o *disinformation* v období 2004 až do dnešní doby ve Spojených státech amerických a Spojeném království zanedbatelný (Google 2022a).

2.1.1 Stručná historie

Dezinformace není novým jevem. Pojem jako takový má původ z ruského slova *dezinformacija* z roku 1949, kdy se poprvé objevil ve Slovníku ruského jazyka. Od té doby se začal hojně používat a objevovat v novinách často ve spojitosti s termínem propaganda (ibid.). Tím se rozumí šíření jakýchkoliv informací (ať už pravdivých, nebo nepravdivých) nějakým subjektivním, úmyslným či mylným způsobem s politicky motivovaným cílem (MV ČR [b.r.]). Dezinformace jakožto nástroj využívá právě jeden z druhů propagandy a to tzv. černá propaganda, která má hlavní záměr očernit oponenta (Gregor et al. 2018, s. 15).

Termín dezinformace se často používal u špiónů a agentů, kdy se toto slovo objevilo již v roce 1923 právě u ruské zpravodajské služby zvané Státní politická správa (GPU). Ta měla zvláštní oddělení věnující se šíření dezinformací během jejich operací. Zajímavostí je jejich využití československými špióny, kteří patřili mezi nejlepší dezinformátory v období studené války (ibid., s. 10). Jednalo se například o Ladislava Bittmana¹, který byl v té době ve službách Státní bezpečnosti, ale především byl jedním z hlavních dezinformátorů. Figuroval jako zástupce náčelníka v „*odboru pro aktivní opatření a dezinformace*“ (Bittman 1992, s. 5), který vznikl v roce 1964 a zabýval se nejen dezinformacemi, ale i černou propagandou a politicky motivovanými provokacemi (ibid., s. 95). V 80. letech minulého století začala KGB šířit dezinformaci, že nemoc AIDS je uměle vytvořenou americkou biologickou zbraní (ibid., s. 209).

2.2 Fake news

Fake news neboli falešné zprávy jsou takřka synonymem k dezinformaci, jelikož se významově částečně překrývají. Přesto autor Tandoc (2019, s. 2) nebo Gelfert (2018, s. 103) uvádí, že fake news jsou specifickým druhem dezinformace, kdy jsou šířené informace sice nepravdivé a mají za cíl klamat a manipulovat, ale zároveň se snaží vypadat jako reálné zprávy. Příkladem mohou posloužit mediální články, které tak mohou obsahovat více dezinformací najednou.

Výraz se začal více objevovat a skloňovat po prezidentských volbách v USA v roce 2016 a po referendu o setrvání Spojeného království v EU v tom samém roce (Khan et al. 2021). To je také znatelné z Google Trends, z čehož vyplývá nárůst celosvětového vyhledávání ke konci

¹ Bittman se účastnil známé dezinformační operace nazvané Neptun, kdy v jezeře na Šumavě měly být nalezeny podstrčené falešné nacistické dokumenty, které měly zdiskreditovat západní politiky a vyobrazit SRN jako následníka nacistického Německa (Bittman 1992, s. 96). Za úspěšnou akci Bittman obdržel 2 000 Kč (ibid., s. 111).

roku 2016, kdy souvisejícím a často vyhledávaným pojmem byl *Trump* (Google 2022b). Bývalý prezident USA Donald Trump byl s pojmem fake news často spojován, např. v roce 2017 výraz použil celkově 153krát a to jak na sociálních sítích, tak v projevech nebo v rozhovorech. Nicméně výraz používal v jiném významu než jakožto záměrně šířenou nepravdivou zprávu: některá zpravodajská média označoval jako původce fake news, jelikož k jeho osobě a vedení prezidentského úřadu byla kritická a vyjadřovala s ním nesouhlas (Holan 2017). Je velmi pravděpodobné, že právě oblíbenost tohoto výrazu exprezidentem Trumpem způsobila zvolení „fake news“ jako „*word of the year 2017*“ anglickým slovníkem The Collins English Dictionary.

Studie Evropské komise učiněná v roce 2018 ve všech 28 zemích ukázala, že až 85 % respondentů považuje fake news za závažný problém ve své zemi (European Commission a Directorate General for Communications Networks 2018a, s. 18). Více než třetina Evropanů naráží na fake news každý den nebo skoro každý den (ibid., s. 12).

2.3 Misinformace

Pojem misinformace je velmi podobný slovu dezinformace. V případě misinformace se taktéž jedná o nepravdivou či zavádějící informaci, avšak nerozšiřovanou s úmyslem poškodit, ovlivnit či zmanipulovat recipienta (MV ČR [b.r.]). Misinformace může být způsobována například neznalostí určité problematiky. Česky by se tento pojem dal zaměnit slovem fáma (Gregor et al. 2018, s. 8).

První použití slova v anglickém jazyce pochází z roku 1605 (OED Online 2022). Zásadní informací je, že když se šíří dezinformace, může se po čase přeměnit na misinformaci (Wardle 2019, s. 8).

2.4 Konspirační teorie

Konspirací či konspirační teorií se rozumí snaha o vysvětlení nějaké významné události formou spiknutí, které bylo zosnováno mocnými osobami, vládou, organizacemi, kteří však svou roli tají (Sunstein a Vermeule 2008, s. 4). Ti se údajně mají snažit ovládat naše životy a získat nad nimi moc pomocí nekalých praktik.

Autoři uvádí, že tendence podlehnout konspiračním teoriím je větší, když lidem chybí občanská práva a informace (ibid., s. 3). To je také spojené s větší mírou přijetí násilí (ibid., s. 29, Rees a Lamberty 2019 cit. dle Imhoff a Lamberty 2020, s. 1111). Pandemie nového onemocnění je tak ideální pro šíření a akceptaci konspirací, poněvadž mnoho lidí bylo

přesvědčeno, že je jim ubíráno na právech a svobodě kvůli protiepidemickým opatřením a zároveň ve společnosti chyběl důraz na faktické informace.

3 Covid-19 a infodemie

Pro lepší obeznámenost s problematikou dezinformací spojených s pandemií nového onemocnění covid-19 je dobré si v krátkosti uvést základní fakta o této nemoci, která nás už provází tři roky.

Nemoc covid-19, jenž je jedním z původců respiračních onemocnění, se poprvé objevila v čínském městě Wu-čan v prosinci roku 2019, kde byli zaznamenány první případy. Postupně se rozšířila po celé planetě. V České republice se první infikovaní objevili 1. března 2020. Zároveň se v této době začaly více objevovat první dezinformační narativy spojené s touto nemocí. WHO označila šíření nemoci v tom samém měsíci za pandemii (Trojánek et al. 2020, s. 56).

Do dnešní doby² se covidem nakazilo přes 533 milionů lidí a zemřelo přes 6 milionů lidí (Johns Hopkins University 2022). Nemoc způsobená RNA koronavirem SARS-CoV-2 se rozšířila do 232 zemí světa (WHO 2022). V minulosti proběhla epidemie respiračních onemocnění SARS nebo MERS, které byly způsobeny jinými koronaviry (Trojánek et al. 2020, s. 55).

Jako hlavní prevence k předejití vážnému průběhu nemoci, případné hospitalizaci a úmrtí, slouží vakcinační látky, které fungují na principu vyvolání odpovědi imunitního systému člověka při setkání s nemocí (SÚKL [b.r.]). Je důležité dodat, že nejen tyto vakcíny, ale obecně všechny léčivé přípravky prochází striktním klinickým testováním, což zajišťuje jejich bezpečnost a kvalitu.

3.1 Infodemie

V souvislosti s onemocněním covid-19 začala WHO používat termín infodemie, kdy její generální ředitel Tedros Adhanom Ghebreyesus v projevu 15. února 2020 řekl³: „(...) *we're not just fighting an epidemic; we're fighting an infodemic.*“ Označil tak šíření fake news za stejně nebezpečné jako šíření viru samotného, jen s tím rozdílem, že falešné zprávy se k lidem dostanou mnohem rychleji. Nicméně slovo „infodemie“ se objevilo již v roce 2003 v The Washington Post ve spojitosti s epidemií nemoci SARS jakožto „*informační epidemie*“ (OED Online 2020b). Daný termín je WHO definován jako šíření nejen nepravdivých nebo zavádějících informací, ale celkově jako přehlcení množstvím informací během propuknutí nákazy onemocněním. Lidé se tak mohou lehko stát skeptičtí k zdravotnickým odborníkům,

² k 9. červnu 2022

³ „*Nebojujeme pouze s epidemií, bojujeme s infodemií.*“

což pak může vést k nebezpečí poškození zdraví (Bradd 2020). V této spojitosti 132 členských států OSN, včetně EU a České republiky, podepsalo prohlášení o infodemii v kontextu covidu-19. Jeho hlavním sdělením je vyvinout společné úsilí zemí v boji proti dezinformacím o novém nemoci (Australia et al. 2020). V říjnu roku 2020 zveřejnilo Fórum pro informace a demokracii zprávu obsahující 250 doporučení od mezinárodních expertů mířící na sociální platformy a vlády všech zemí světa. Doporučení pracovní skupiny na infodemii reagují na nebezpečí představované šířením nepravdivých zpráv v průběhu epidemie (Ressa et al. 2020).

S infodemií se pojí infodemiologie (jinými slovy epidemiologie informací), jež představuje novou vědní disciplínu definovanou výzkumníkem Guntherem Eysenbachem na počátku nultých let 21. století. Disciplína a metodologie se zabývá „*studiem determinant a distribucí zdravotních informací a dezinformací, které mohou být užitečné při nasměrování zdravotníků a pacientů ke kvalitním zdravotním informacím na internetu*“ (Eysenbach 2002). Kromě toho také identifikuje oblasti, kde je mezera mezi kvalitními znalostmi odborníků a praxí, tedy toho, co většina lidí dělá, v co věří nebo sdílí (ibid.). Infodemiologie byla také „*definována jako věda o řízení infodemie*“ na základě 1. infodemiologické konference WHO pořádané během pandemie nemoci covid-19 v roce 2020.

S šířením dezinformací souvisejících právě s pandemií covidu-19 se uchytil pojem dezinfodemie, se kterým přišly akademičky Posetti a Bontcheva (2020) v policy briefs publikovaných pod organizací UNESCO. Termín vystihuje situaci, kdy veřejný prostor zaplavuje mnoho nepravd a dezinformací ohledně nového typu onemocnění, a tím pádem se právě tyto zdravotní dezinformace vzhledem k možnému vlivu na veřejné zdraví stávají mnohem nebezpečnějšími než jiné druhy (ibid., s. 2).

3.2 Začátky dezinformací o nemoci covid-19

První dezinformace o novém onemocnění se v online prostoru začaly objevovat poměrně brzy. Již v lednu 2020 se začaly v ruském kyberprostoru šířit konspirační teorie, které obviňovaly Západ z patentování a rozšíření koronaviru po světě (Čeští elfové 2020, s. 24). Zmíněnou dezinformaci zachytil projekt EUvsDisinfo, kde je uvedeno, že má pocházet od Igora Nikulina. Ten je prezentován coby bývalý inspektor OSN pro biologické zbraně, přičemž tomu tak ve skutečnosti není (EUvsDisinfo 2020). Ruské dezinformace poukazující na USA jako na původce různých nemocí se v informačním prostoru objevují od minulého století. Nejedná se tedy o žádnou novinku v souvislosti s covidem.

V prvních měsících roku 2020 se také hojně objevovaly konspirační teorie o spoluzakladateli Microsoftu Billu Gatesovi a čipování nebo sledování lidí. Teorie se také chytl bývalý poradce Donalda Trumpa, kdy rozhovor s ním otiskl americký deník New York Post. Dosah této konspirace byl tak navýšen (Ball a Maxmen 2020, s. 371). Nicméně poradce bývalého prezidenta nebyl jediný vysoce postavený politik sdílející nepravdivé informace o covidu. Brazílský prezident Jair Bolsonaro šířil na sociálních sítích informaci o léčbě nemoci pomocí antimalarika hydroxychlorochin (ibid., s. 374).

Šíření nepravdivých či zavádějících informací politickými aktéry, ale také některými odborníky a známými osobnostmi, je z pohledu dezinformací něčím novým (Rychnovská 2021, s. 83). Jejich příspěvky na sociálních sítích měly velký dosah a taktéž velké zapojení uživatelů (Brennen et al. 2020, s. 7). Na sociální síti Facebook byl článek s konspirací o Billu Gatesovi zveřejněn 9. dubna 2020 a během více než dvou měsíců získal 3,7 milionu odhadovaných zhlédnutí. Příspěvek s článkem byl společností označen jako nepravdivá informace, nicméně byl převzat, opětovně sdílen a přeložen do jiných jazyků, kdy se tyto výskyty vyhnuly procesu ověřování faktů na síti (Avaaz 2020).

Naopak na čínské sociální platformě Weibo tvořily konspirace obviňující USA jako původce uměle vytvořené biologické zbraně během zkoumaného období leden–duben 2020 většinu konspiračních příspěvků (Chen et al. 2020, s. 4). Tu je možné přirovnat k čínskému „Twitteru“⁴. Této konspirační teorie se chopila čínská vládní propaganda, kdy mluvčí čínského ministerstva zahraničí napsal na Twitter, že virus pochází z USA. Čínská vláda se tímto způsobem snažila odvést pozornost od své počáteční nedbalosti počínání s novou nemocí (Weinland 2020, Vrabel 2020, s. 4). Čína, jenž má největší internetovou populaci, svým autoritářským přístupem úspěšně brzdila šíření fake news ve své zemi během pandemie (Rodrigues a Xu 2020, s. 128-129).

Jak Čína, tak Rusko, přímo skrze vládní představitele, propagovala dezinformace o tom, že koronavirus byl vytvořen na Západě. Dle analytika a šéfa společnosti Semantic Vision zaměřující se na detekci potenciálních dezinformací Františka Vrabela (2020, s. 6) Čína šířila ruské dezinformační narativy a napodobovala Ruskou federaci i v jejich technikách (Brodnyy 2020).

⁴ Na konci roku 2019 mělo Weibo 560 milionů aktivních uživatelů měsíčně (Chen et al 2020, s. 10) vs. Twitter, který měl celosvětově 291 milionů (Statista Research Department 2022) vs. Facebook s 2,5 miliardy aktivních uživatelů měsíčně (Facebook 2020).

Avšak ani Spojené státy na sebe nenechaly dlouho čekat. První dezinformace se začaly objevovat na webových stránkách alternativní pravice (alt-right⁵). V USA koncem ledna kolovaly dezinformace, které svalovaly vinu na Čínu, kde údajně mělo dojít k úniku z přísně tajné vládní biologické laboratoře ve Wu-chanu (Vrabel 2020, s. 3).

3.2.1 České dezinformační prostředí

Jak Čeští elfové (2020, s. 27), tak výzkum Semantic Visions (Vrabel 2020, s. 3) uvádí, že první dezinformace o viru v ruských médiích byla zveřejněna 20. ledna 2020 na ruském státním médiu provozované ministerstvem obrany zvaném TV Zvezda. Tento narativ obviňující USA z výroby a rozšiřování viru se již koncem ledna a začátkem února rozšířil i do českého prostředí, a to skrze řetězové emaily a známé dezinformační weby. Nevyhnul se také sociálním sítím (Čeští elfové 2020, s. 24).

Narativu o uměle vytvořeném viru v čínské laboratoři se chytly dezinformační weby v Česku, a to již během února 2020. Do té doby se zde objevovaly převážně konspirační teorie, že mocní lidé věděli o viru mnohem dříve, než propukla epidemie (Vrabel 2020, s. 4). V českém informačním prostoru se objevovali oba narativy o novém koronaviru, a to jak z prokremelských médií, tak amerických krajně pravicových. Ze závěru výzkumu Semantic Visions vyplývá, že dezinformace v českém kontextu potvrdily pokračující tendenci „*proti EU, proti americké a proruské poselství spolu s podněcováním strachu z údajné hrozby masové migrace*“ (ibid., s. 5). Stejně zjištění „*proti EU, západnímu světu a elitám*“ v české společnosti potvrdil i průzkum STEM⁶ (Hořejš a Valůch 2021, s. 4). Tento diskurz není typický pouze pro české prostředí a pro dezinformace spojené s koronavirem, ale obecně pro Evropskou unii a celou Evropu, kterou se Kreml snaží rozvrátit a zároveň podkopat důvěru v evropské instituce za účelem posílení svého vlivu (Kalenský 2020, Emmott 2020). Průzkum organizace STEM z počátku roku 2021 poukázal na problematiku rozšíření jak ruských, tak čínských covidových dezinformací v českém prostředí (Hořejš a Valůch 2021, s. 4). Již v roce 2019 český expert na dezinformace Jakub Kalenský upozornil v rozhovoru pro Český rozhlas, že je potřeba zaměřit se na čínské dezinformační kampaně, kdy se Čína „*učí od Ruska*“ a také na Írán (Kalenský 2019).

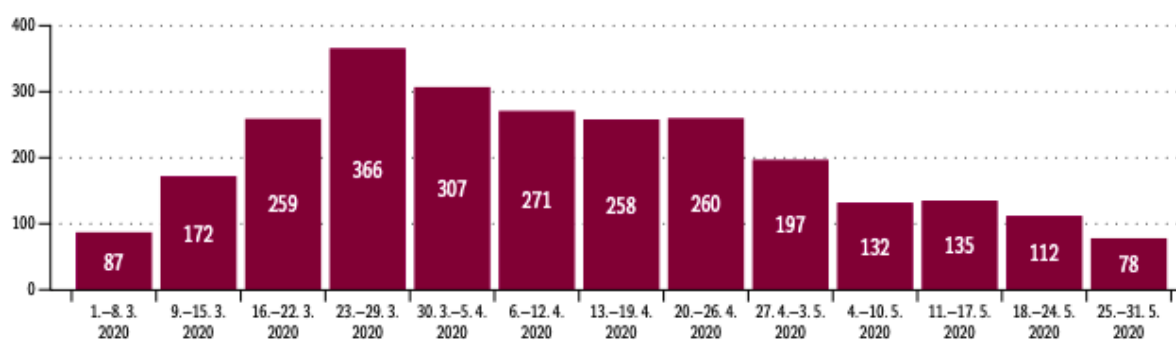
⁵ „Primárně online hnutí se sídlem v USA, jehož členové odmítají mainstreamovou konzervativní politiku a hlásí se k extrémistickým názorům a politikám typicky zaměřeným na myšlenky bílého nacionalismu.“ (Merriam-Webster [b.r.])

⁶ Sběr dat proběhl pomocí online dotazníku 20. ledna – 4. února 2021 na reprezentativním vzorku 1 531 českých občanů starších 18 let s dvojnásobným posílením (s. 12).

Dezinformace, misinformace a konspirace se s vývojem pandemie množily a proměňovaly. Např. ke konci roku 2020 se týkaly očkování proti covidu-19, testování, opatření (Kopecký et al. 2021, s. 4, Krátká Špalková a Činčerová 2021). K debatě se postupem času zapojovalo stále více odborníků různých specializací, celebrit a dalších nerelevantních aktérů jako např. „občanských dezinformátorů“ (ibid., s. 57). Veřejný prostor tak byl zaplaven množstvím informací a dezinformací od těchto osob (Kopecký et al. 2021, s. 4, Krátká Špalková a Činčerová 2021, s. 51-60).

Z výzkumu PSSI⁷ vyplynulo, že během první vlny epidemie na jaře 2020 bylo v českém online prostředí na sledovaných dezinformačních webech publikováno celkem 2 634 článků věnující se pandemii (Syrovátka et al. 2020, s. 5).

Graf 1: Počet publikovaných textů v čas

Zdroj: PSSI – Syrovátka et al. 2020, s. 6

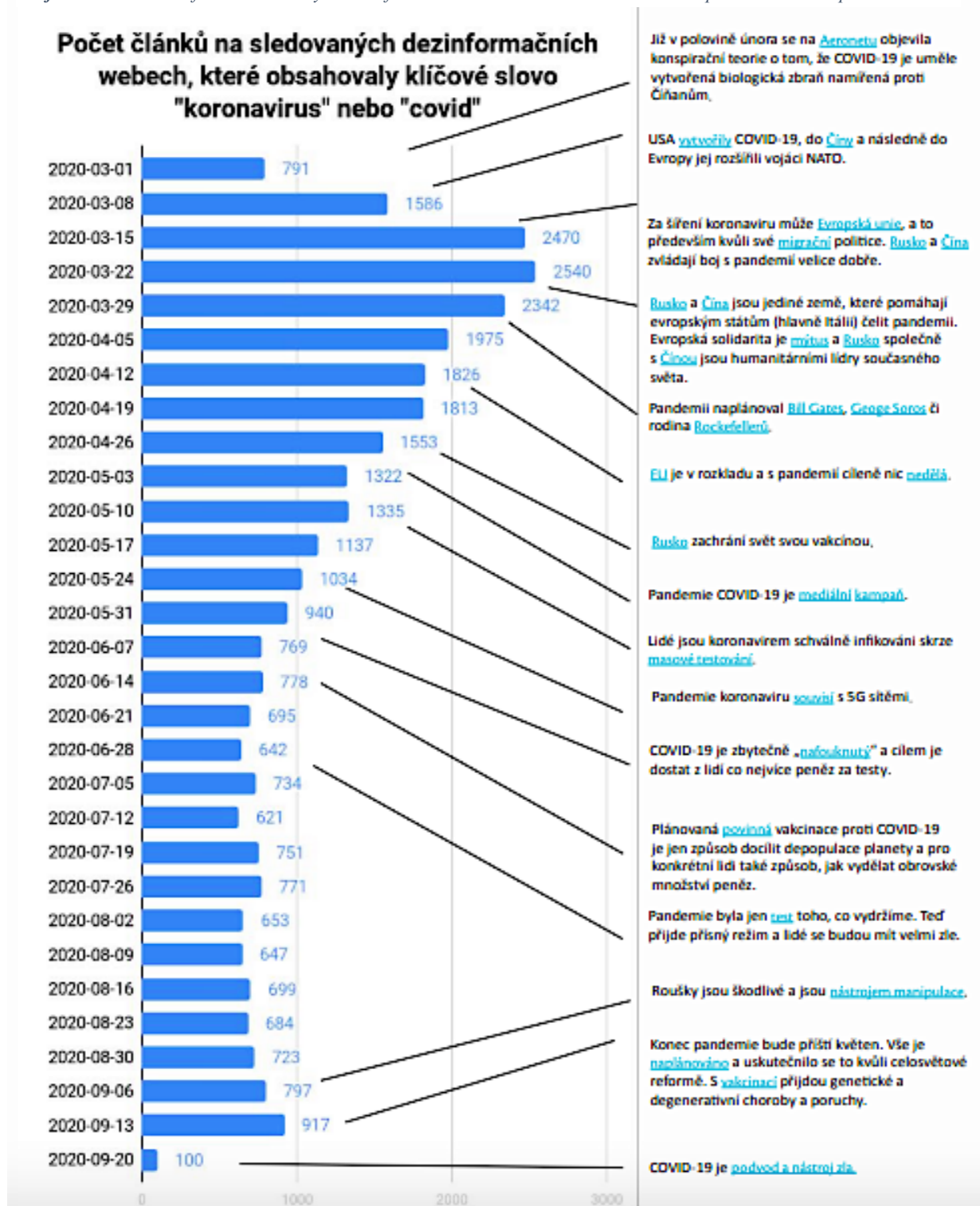
Z toho však pouze 145 článků obsahovalo konspirační teorie. Ty nejčastější byly spojeny s Billem Gatesem a týkaly se čipování, sledování a ovládnutí lidí mocnými elitami.

Další často opakované téma v konspiračních textech zmiňovalo, že virus byl vyroben ve Spojených státech (ibid., s. 8).

⁷ Výzkum byl zaměřený na 8 dezinformačních webů (AC24, Aeronet, Česko aktuálně, Důležité24, Nová republika, Protiproud, Sputnik CZ a Zvědavec).

Změnu dezinformačních narativů na 40 českých dezinformačních webech během jara až podzimu 2020 sledovala také organizace Evropské hodnoty. Jejich souhrn je vyobrazen v následujícím grafu. Zřetelný je stejný trend, který zaznamenal PSSI, kdy nejvíce článků o koronaviru bylo publikováno během března 2020.

Graf 2: Proměna dezinformací na českých dezinformačních webech v sledovaném období prvních dvou vln pandemie

Zdroj: Evropské hodnoty – Krátká Špalková a Činčerová 2021, s. 34

3.3 Vliv politické ideologie

S extrémistickými politickými názory se pojí víra v konspirace (van Prooijen et al. 2015). Z několika zahraničních výzkumů vyplývá, že reakce lidí na pandemii onemocnění covid-19 souvisela s jejich politickou sebeidentifikací.

Studie z USA a Velké Británie z března 2020 přišla s tím, že osoby, jež jsou více pravicově autoritativní budou naslouchat odborníkům, jejich pokynům a doporučením (Imhoff a Lamberty 2020, s. 1114).

Zjištění ohledně propojení osob z krajní pravice politického spektra a důvěry v dezinformace o covidu-19 podporuje například Roozenbeek et al. (2020a). Ti informaci potvrdili ve třech zemích z pěti, kde byly provedeny studie. Autoři v práci operují s pojmem misinformace, hovoří tedy o vyšší náchylnosti k misinformacím o covidu-19. Výzkum neziskové organizace Avaaz ohledně šíření misinformací na sociální síti Facebook přišel s tím, že více než polovina webových stránek nevykazovala žádnou politickou afilaci, ale 25,6 % bylo označeno za krajně pravicové (Avaaz 2020). Tomuto faktu odpovídá také to, že uživatelé, kteří jsou považováni za krajně pravicové se nachází na méně regulovaných sociálních platformách, jako je např. Gab. Gab je platformou podobnou Twitteru, kde jsou uživatelé náchylnější k důvěře v misinformace o nemoci způsobované virem SARS-CoV-2 (Cinelli et al. 2020). Další neregulované platformy, které se chlubí „svobodou slova“ oproti mainstreamovým médiím jsou 8kun, 4chan nebo ruská sociální síť VKontakte (Velásquez et al. 2020, Zeng a Schäfer 2021). Hlavní konspirace spojené s nemocí covid-19 na těchto sítích se týkaly pandemie jako podvodu, spojené s depopulačními úmysly, uměle vytvořené zbrani a signálu 5G. Kromě konspirací o covidu se na těchto platformách objevuje velká míra nenávistných komentářů (Zeng a Schäfer 2021).

3.4 Vliv sociálních sítí

Sociálně sítě představují okamžitý přístup k informacím. Zároveň je to ovšem ohrožení pro demokracii kvůli vysokému nárůstu dezinformací, fake news a politické polarizaci. Jedním z dalších prediktorů víry v dezinformace na sociálních sítích je vystavení informacím pravdivým, ale i nepravdivým (Roozenbeek et al. 2020b).

Během pandemie nového onemocnění nepravdivé informace představují potenciální hrozbu pro zdraví veřejnosti. Neregulované platformy šířící radikální a konspirační teorie jsou proto obrovským nebezpečím. Avšak nejen ty, ale i mainstreamové sociální sítě jako

je třeba Facebook jsou místem, kde se dezinformace, misinformace a konspirační teorie spojené s nemocí covid-19 hojně rozšiřovaly a přispívaly ke společenské polarizaci.

Výše zmiňovaný výzkum Avaaz (2020) uvedl, že Facebook nezvládl své uživatele udržet v bezpečí před misinformacemi. Čtyřicet dva vybraných facebookových stránek šířící zdravotní misinformace o nemoci způsobované koronavirem SARS-CoV-2 dosahovaly přes 800 milionu zhlédnutí. Na druhou stranu, webové stránky zdravotnických institucí jako je WHO, CDC apod., které byly sdílené na síti, zdaleka nedosahovaly takového zapojení uživatelů. Snahy sociální sítě Facebook týkající se ověřování faktů nebyly příliš úspěšné, kdy pouhých 16 % z analyzovaných zdravotních misinformací organizací Avaaz byly označeny. Facebook se sice během pandemie snažil díky nově vytvořenému informačnímu centru upozorňovat na misinformace o covidu-19, nicméně toto úsilí podřýval svým algoritmem, který uživatelům podsouvá provokativnější příspěvky, aby prodloužil jejich setrvání a zapojení na síti (ibid.).

Sociální síť Twitter byla v označování úspěšnější, kdy až 59 % příspěvků (tzv. tweetů) bylo vyvráceno a označeno fact-checkery (Brennen et al. 2020, s. 7). I přesto však tweety, které obsahovaly nepřesné informace byly více sdíleny (retweetovány) než ty, které byly pravdivé (Carley 2022, s. 4).

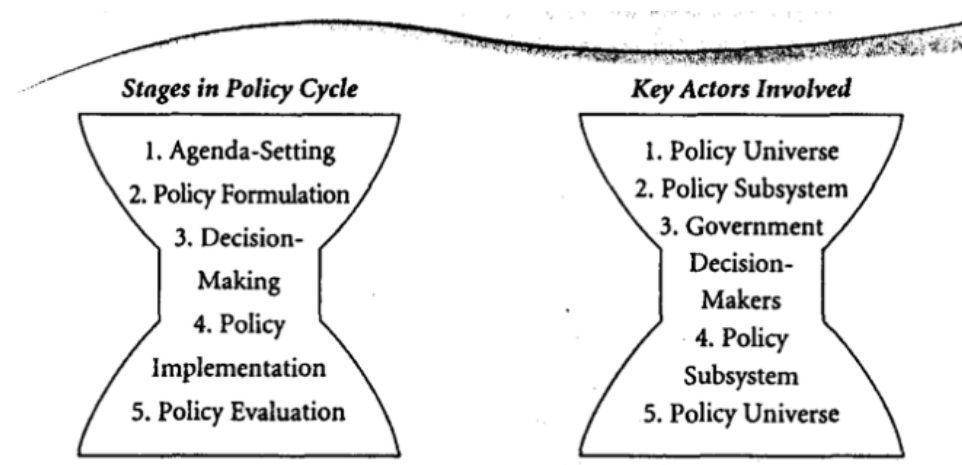
V interní zprávě East StratCom, která je blíže popsána o pár kapitol níž, se uvádí, že sice platformy přijaly určitá opatření proti šíření dezinformací spojených s onemocněním, ale nesdílí svá data s výzkumníky a dalšími relevantními aktéry (Wanat et al. 2020).

4 Reakce aktérů veřejné politiky na problematiku dezinformací

Aktéři jsou z hlediska tvorby veřejných politik velmi důležití, jelikož mají zájem na ovlivnění a řešení veřejněpolitických problémů. Jsou zkoumáni a děleni několika způsoby. Aktéry mohou být jak jednotlivci (např. političtí, názoroví vůdci, konzultanti, političtí aktivisté), tak i skupiny (např. politické strany, stát, zájmové skupiny, ...) (Potůček et al. 2016, s. 46). Mohou být také klasifikováni na základě vertikálního či horizontálního pojetí politiky, tak jak je vymezuje Hal Colebatch. V takovém případě se mezi aktéry, kromě zplnomocněného tvůrce rozhodnutí a podřízených implementující politiky, nachází také např. mezinárodní účastníci (EU, OSN, WHO) (Colebatch 2005, s. 31).

Veškerí aktéři jsou zapojeni do politického cyklu, jenž podle akademiků Howlett, Ramesh a Perl (2009, s. 13) má pět fází. Z hlediska problematiky dezinformací jsou významnými aktéry tvůrci politik (policymakers), kteří mají možnost formulovat politické možnosti (druhá fáze) a implementovat politiky (čtvrtá fáze). Ti mezi sebou vzájemně vyjednávají, ale jsou také provázáni s ostatními neméně důležitými zainteresovanými aktéry (např. decision-makers, stakeholders), kteří jsou zapojeni do celého politického cyklu.

Obrázek 1: Fáze politického cyklu a klíčoví aktéři

Zdroj: Howlett et al. 2009, s. 13

4.1 Dezinformace a EU

Evropská unie jako mezinárodní účastník představuje důležitého aktéra, přesto však na poli mediální politiky, a především ohledně problematiky dezinformací měla pomalejší přístup. Autorka Bechmann (2020) píše v komentáři o změnách mediální politiky Evropské unie, že infodemie a dezinformace „se tak stávají symptomy něčeho, co se muselo stát“, poněvadž v mediální politice EU se toho příliš mnoho nedělo.

Pracovní skupina zvaná East StratCom Task Force spadající pod ESVČ, jenž je jedním z orgánů EU, byla ustanovena v roce 2015. Jejím hlavním cílem je monitorovat dezinformace objevující se v zemích východní Evropy se zaměřením na primárně prokremelské dezinformační aktivity, které začaly být relevantní po ruské anexi Krymu. Skupina založila projekt EUvsDisinfo⁸. Tento projekt se zabývá dezinformačními kampaněmi z Ruska. Jak je na samotném webu, který postrádá mezi vybranými jazyky možnost překladu do češtiny, uvedeno: „*Hlavním cílem EUvsDisinfo je zvýšit veřejné povědomí a porozumění dezinformačním operacím Kremlu a pomoci občanům v Evropě i mimo ni vyvinout odolnost vůči digitálním informacím a mediální manipulaci.*“ Všechny prokremelské dezinformace, které byly do dnešní doby zachyceny⁹, jsou shromažďovány v databázi projektu, kde jich je v současné době přes 13,5 tisíc (EUvsDisinfo [b.r.]).

V březnu 2018 přišla nezávislá expertní skupina zabývající se nepravdivými zprávami a dezinformacemi s několika doporučeními ohledně boje proti dezinformacím. Mezi těmito 39 odborníky jsou zástupci jak sociálních platforem (Facebook, Google, Twitter,...), tak akademici, novináři nebo fact-checkingové organizace (European Commission a Directorate-General for Communication Networks 2018b). Zpráva skupiny specificky míří na dezinformace, nikoliv nepravdivé zprávy, které dle expertní skupiny nepředstavují takovou hrozbu pro demokracii a nepodchycují problémy, jenž představují dezinformace (ibid., s. 10). Tyto doporučení se ve stručnosti týkají podpory vyšší transparentnosti online zpráv, podpory mediální a informační gramotnosti se zaměřením na dezinformace v digitálních médiích, vytvoření nástrojů proti dezinformacím pro novináře, zabezpečení evropských zpravodajství a podpora výzkumu dopadů dezinformací v Evropské unii, což by pomohlo vyhodnocovat účinná opatření do budoucna (ibid., s. 5–6).

Ve zprávě je výrazně kladen důraz na samoregulační přístup. Na základě východisek této zprávy Evropská komise ke konci téhož roku přijala kodex zásad pro boj proti dezinformacím (Evropská komise 2022). Ten představuje samoregulační nástroj pro online platformy, jenž dobrovolně podepsalo 16 signatářů, mezi kterými byl například Facebook, Google, Twitter a další. V roce 2022 byl kodex aktualizován na základě aktu o digitálních službách a přidalo se dalších 18 signatářů (European Commission 2022).

Evropská komise pak předložila další nelegislativní dokument zvaný „akční plán proti dezinformacím“ obsahující několik opatření a kroků, které měly zabezpečit volby

⁸ Jedním z členů East StratCom a zakladatelem EUvsDisinfo byl Jakub Kalenský.

⁹ od 6. ledna 2015

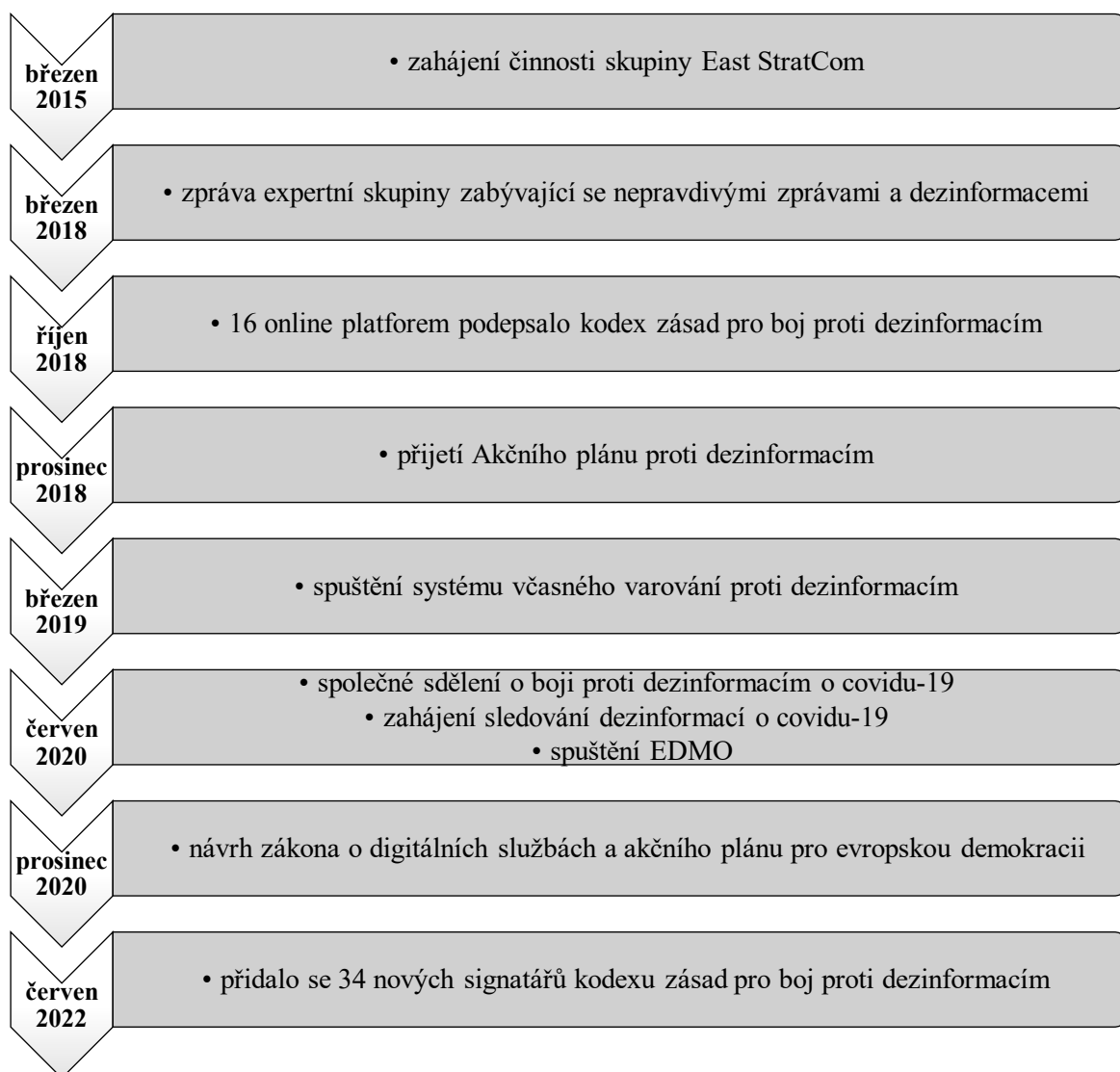
do Evropského parlamentu v roce 2019. Jedním z pilířů plánu bylo zavedení „systému včasného varování“, který měl usnadnit členským státům a orgánům EU sdílení poznatků od akademiků, fact-checkerů, online platforem a dalších aktérů ohledně dezinformačních kampaní (Evropská komise 2018).

Sdružující komunitou akademických pracovníků, ověřovatelů faktů a dalších účastníků je projekt EDMO, který zahájil činnost v polovině roku 2020 a vychází z akčního plánu proti dezinformacím. Hlavním cílem projektu je spolupráce mezi relevantními aktéry pomocí analyzování a detekce dezinformací, k čemuž má přispět umělá inteligence. Kromě toho se zaměří na podporu mediální a informační gramotnosti (EDMO [b.r.]). V rámci EU pak vzniklo osm regionálních center EDMO, které pokrývají jeden nebo více členských států EU a zaměřují se na dezinformace typické pro dané informační prostředí¹⁰.

Nicméně veškeré výše zmíněné dokumenty představují soft law EU, kdy nejsou právně závazné a jsou hlavně seberegulativní. Jejich efekt na boj vůči dezinformacím tak není úplně jasný a odpovídá tvrzení Anjy Bechmann, kdy se toho skutečně v mediální politice EU ohledně problematiky dezinformací a regulace platforem mnoho nedělo. Podstatné kroky od zahájení fungování East StratCom po zákon o digitálních službách jsou uvedené v následujícím obrázku.

¹⁰ Přímo v Praze pod záštitou Univerzity Karlovy sídlí Středoevropská observatoř digitálních médií (CEDMO), jenž zahájila svou činnost cílenou na ČR, Slovensko a Polsko v únoru 2022 (CEDMO 2022)

Obrázek 2: Časová posloupnost opatření EU proti dezinformacím

Zdroj: Evropská komise 2022, vlastní zpracování

4.1.1 Reakce EU na dezinformace o covidu-19

Projekt EUvsDisinfo se během epidemie koronaviru zaměřoval na dezinformace spojené s novým typem nemoci. Skupina East StratCom v interním dokumentu z března 2020, tedy z počátku pandemie, uvedla, že ruská státní a prokremelská média provádí dezinformační kampaň, která má za cíl „(...) prohloubit krizi veřejného zdraví v západních zemích... v souladu s širší strategií Kremle pokusit se rozvrátit evropské společnosti“ (Emmott 2020). Tomu odpovídají zjištění Českých elfů, STEM a Semantic Visions ohledně prvních covid-19 dezinformací obviňujících Západ. Dokument také předkládá zajímavé zjištění, že ruská vláda nemá být autorem některých dezinformačních narativů. Ty pocházejí třeba z amerických krajně pravicových skupin. Kreml pak tyto narativy pouze rozšiřuje dál (Wanat et al. 2020).

Zásadní změnou v legislativní oblasti Evropské unie, která se dotkne i členských států, může představovat již zmíněný Akt o digitálních službách, jenž je prvním právně závazným nařízením zabývajícím se mimo jiné také dezinformacemi, kdy při jeho porušení budou poskytovatelé zprostředkovatelských služeb finančně sankciováni.

Akt také uvádí posílení kodexu zásad boje proti dezinformacím (důvod č. 69). Ve spojitosti s infodemií je však hlavní důvod č. 71. V něm se píše, že Evropská komise může „*iniciovat vypracování krizových protokolů (...) velkými online platformami*“, pokud nastane nějaká mimořádná událost typu pandemie apod., kdy online platformy mohou představovat riziko vzhledem „*k rychlému šíření nezákonného obsahu nebo dezinformací*“. Krizové protokoly definované dle článku 37 mají posloužit k zvládnutí nenadálých situací, jež mohou mít dopady na bezpečnost a veřejné zdraví. Komise do jejich přípravy a použití může zapojit jak orgány členských států, jiné instituce Unie, ale také organizace občanské společnosti. Nutno podotknout, že tyto protokoly musí dodržovat a dohlížet na základní práva, obzvláště svobody projevu, zakotvené v Listině základních práv (odst. 4 písm. E článku 37) (Evropská komise 2020).

DSA prošel hlasováním v Evropském parlamentu 5. července 2022 a v tom samém měsíci jej má schválit ještě Rada EU, kdy následně zákon bude vyhlášen v Úředním věstníku EU a vstoupí v platnost dvacet dní poté. Nařízení bude použitelné v celé Evropské unii buď patnáct měsíců od vstupu v platnost, nebo od 1. ledna 2024 (Yakimova et al. 2022).

4.2 Dezinformace a ČR

Dezinformační kampaně, které se řadí mezi hybridní hrozby, se naplno v České republice projeví v roce 2014, kdy došlo k ruské anexi Krymu a konfliktu na východě Ukrajiny (MV ČR 2022). Politická aktéři se jim začaly více věnovat a „*dezinformační akce*“ jako jedny z bezpečnostních hrozeb byly označeny v oficiálním vládním dokumentu „Bezpečnostní strategie ČR“ z roku 2015 (MZV ČR 2015, s. 11).

Nicméně první zmínka o dezinformacích šířených přímo ruskými zpravodajskými službami na našem území pochází z výroční zprávy BIS za rok 2000 (BIS 2001). Zpráva za rok 2011 upozornila na dezinformační aktivity zpravodajských služeb Ruské federace mířené proti nevládní organizaci Člověk v tísni (BIS 2012, s. 10). Provádění propagandy nejen v ČR, ale v dalších členských zemích EU je ruskou dlouhodobou praktikou. Dezinformační tendence jsou pak pravidelně skloňované ve výročních zprávách od roku 2015, stále však ve spojitosti s ruskými službami nebo „*proruskými aktivisty*“. Na výrazné rozšíření dezinformací, ale

i konspirací mezi širokou veřejností během pandemie v Česku upozornila BIS v nejaktuálnější zprávě za rok 2020. V té propojuje dezinformace s tzv. „*anti-covid hnutím*“, v kterém, kromě nespokojených občanů, figurovali představitelé české dezinformační scény, které však blíže nespecifikuje (BIS 2021, s. 10).

BIS je zpravodajskou institucí státu, jejíž působnost vymezuje § 5 odst. 1 zákona č. 153/1994 Sb. Nezabývá se dezinformacemi jako takovými, ale činnostmi ohrožující demokracii a Českou republiku, tedy svou pozornost upírá k dezinformačním kampaním, které by mohly poškodit stát.

Poměrně významným politickým krokem představoval vznik Centra proti terorismu a hybridním hrozbám¹¹ pod Ministerstvem vnitra v roce 2017. Instituce se zabývá právě dezinformačními kampaněmi ve vztahu k bezpečnosti státu, kdy na webu MV jsou zveřejňovány analýzy a komentáře k aktuálnímu dění (MV ČR 2021). CHH je také aktivní na svém twitterovém účtu, kde vyvrací aktuální dezinformace objevující se v českém prostoru. V rámci boje proti dezinformacím centrum ve spolupráci s odborem komunikace britského úřadu vlády přeložilo příručku s názvem RESIST, kterou však vztáhlo na české prostředí. Kromě dělení nebezpečnosti dezinformací na tři stupně a reakce na ně včetně uvedení nástrojů proti nim se v dokumentu objevují některé příklady dezinformací, a hlavně je v ní vysvětleno, jak všeobecně s nimi pracovat (Pamment 2020). Přestože se CHH snaží aktivně vystupovat proti dezinformacím objevujícím se v českém online prostoru, webová stránka instituce by zasloužila velkou aktualizaci. Z pohledu uživatele není úplně příjemná, kdy texty analýz jsou psány malým písmem.

CHH vzniklo na základě Auditů národní bezpečnosti schváleného v roce 2016. Zmíněný dokument se zabývá mimo jiné hybridními hrozbami¹² a dezinformacemi a předkládá možná doporučení. V té souvislosti upozorňuje na „*absenci strategické komunikace státu*“, na niž je potřeba zaměřit pozornost (MV ČR 2016, s. 59). Audit inicioval vytvoření Národní strategie pro čelení hybridnímu působení, která byla schválena o pět let později. Strategie přímo jmenuje jeden z cílů vybudování strategické komunikace, jež by včasně předávala informace veřejnosti „*(...) v reakci na konkrétní krizovou situaci*“ (MO ČR 2021, s. 8). Přesně definované úkoly resortů a termín plnění jsou přiblíženy v akčním plánu k Národní strategii pro čelení hybridnímu působení.

¹¹ Od 1. července 2022 došlo k zúžení agendy a centrum se přejmenovalo na Centrum proti hybridním hrozbám (CHH).

¹² Těmi se rozumí propojení různých prostředků a nebojových aktivit, jež mohou provádět státní i nestátní aktéři (MV ČR 2022).

Oproti EU, která uvažuje nad legislativním dokumentem zabývající se dezinformacemi, v Česku právní rámec neoperuje s pojmy jako jsou dezinformace, nepravdivé zprávy, konspirační teorie a podobně. Nicméně o možné legislativní úpravě související s dezinformacemi se píše již v akčním plánu k Národní strategii pro čelení hybridnímu působení (MO ČR et al. 2021, s. 6).

O zákoně inspirovaném Slovenskem, který by cílil na blokování dezinformačních webů se ve veřejném prostoru začalo více debatovat po ruské invazi na Ukrajinu v roce 2022 (Magdoňová 2022, Cibulka 2022, Prchal 2022). Zákon však skrývá několik úskalí, na které upozornil projekt Rekonstrukce státu, přičemž jedno z nejvíce skloňovaných je ohrožení práva na svobodu slova a demokratických principů (Rekonstrukce státu 2022). Podle slov ředitele CHH Benedikta Vangeli pro server iROZHLAS (Magdoňová 2022) a informací Deníku N (Prchal 2022) vláda připravuje také koncepční dokument zabývající se dezinformacemi.

4.2.1 Politická reakce na dezinformace o covidu-19

Z hlediska aktivit českých politických aktérů směrem k dezinformacím o nemoci covid-19 stojí za zmínku vládní webová stránka *Covid Portál*. Ta nejen informovala o aktuálních opatřeních, testování, očkování a podobně, ale také reagovala na časté dezinformační narativy, nebo jak se uvádí na webu, hoaxy¹³ kolující v českém prostoru.

Web byl spuštěn na listopadu 2020, tedy již během druhé vlny onemocnění (Anon. 2020). Je však zarážející, že aktuálně¹⁴ web informuje o pouhých čtyřech hoaxech, které se týkají „roušek, sms s pozitivním výsledkem, testování a úmrtí na/s covidem“. Při porovnání pomocí digitálního archívu Wayback Machine (2022) bylo na stránce v jejím počátku uvedeno o další čtyři hoaxy navíc. Poplašné zprávy se vztahovaly k aplikaci eRouška, nepravdivým informacím o nemoci, očkování a sledování pohybu přes mobily. Ty se již na oficiálním vládním portálu nenachází.

Stránky ministerstva zdravotnictví (MZ) *koronavirus.mzcr.cz* se soustředily také na dezinformace, ale hlavně na ty spojené s vakcinací proti nemoci. První dezinformace a jejich vyvrácení se na webu objevily v listopadu 2020 a s postupem času byly aktualizovány na základě informací Semantic Visions a Centra proti hybridním hrozbám. Momentálně tato

¹³ Hoax je poplašná zpráva, která vyzývá k dalšímu šíření například skrze řetězové emaily (Gregor et al. 2018, s. 45).

¹⁴ k 27. červenci 2022

vedlejší stránka ministerstva o dezinformacích není v provozu. Na ni však odkazuje i CHH v jedné ze svých dvou analýz zaměřené na hlavní dezinformační narativy spojené s nemocí.

S ministerstvem zdravotnictví spolupracovala zmíněná analytická společnost Semantic Visions, která resortu pomáhala s odhalováním dezinformačních hrozeb, kdy kromě analýz jim dodávala i doporučení ohledně komunikace s veřejností. Vláda ale návrhy týkající se strategické komunikace nebrala vůbec v potaz (Vrabel 2021).

Poměrně nešťastným vládním krokem bylo založení účtu na sociální síti TikTok, kde pomocí influencerů a odborníků chtěla vláda Andreje Babiše vyvracet časté nepravdivé informace o koronaviru. Kampaň měla také směřovat na síť Facebook, Twitter, YouTube a Instagram (Anon. 2021). Úřad vlády za tento krok sklidil velké negativní reakce hlavně kvůli financování, ale také kvůli cílení na mladé lidi místo starších náchylnějších obyvatel (Chaloupková 2021).

Pomalou reakci české vlády na covidové dezinformace zdůrazňuje i report nevládní instituce Evropské hodnoty, kdy vláda nestihla zareagovat na počáteční šíření zdravotních dezinformací (Krátká Špalková a Činčerová 2021, s. 68). Zřejmým problémem je šíření dezinformací politickými reprezentanty, kdy se v rámci narativů o covidu-19 jednalo o členy hnutí SPD (ibid., s. 42-50).

4.2.2 Vliv covidových dezinformačních narativů na společnost

Důvěra v jakékoliv dezinformace v České republice je spojována se socioekonomickým statusem jako je například nejvyšší dosažené vzdělání, finanční situace, nedůvěra v média (Hořejš et al. 2020, s. 4). Hlavní orientací v českém prostředí pro „*šířitelé dezinformací*“, jak je definuje výzkum organizace STEM, je odmítání migrace, nedůvěra k elitám a nezávislým institucím (ibid., s. 5).

Zároveň výzkum STEM z června 2020 ukázal, že pandemie nového onemocnění covid-19 měla za to, že se zvyšoval zájem o dezinformace (ibid., s. 6). To potvrdil průzkum téže organizace ze začátku následujícího roku, kdy šíření dezinformací v českém prostředí bylo důsledkem chaotického, nesrozumitelného komunikování politických aktérů a také „*dlouhodobé nedůvěry v instituce*“ (Hořejš a Valůch 2021, s. 4). Zmatená komunikace vrcholných českých politiků (Loudová a Šalounová 2020) směrem k veřejnosti tak podryvala jejich důvěru, a hlavně způsobovala informační chaos (Krátká Špalková a Činčerová 2021, s. 6). Tvrzení je možné opřít o data, kdy během jara 2020 až zimy 2021 byl zaznamenán výrazný pokles důvěry ve vládu (Hořejš a Valůch 2021, s. 24).

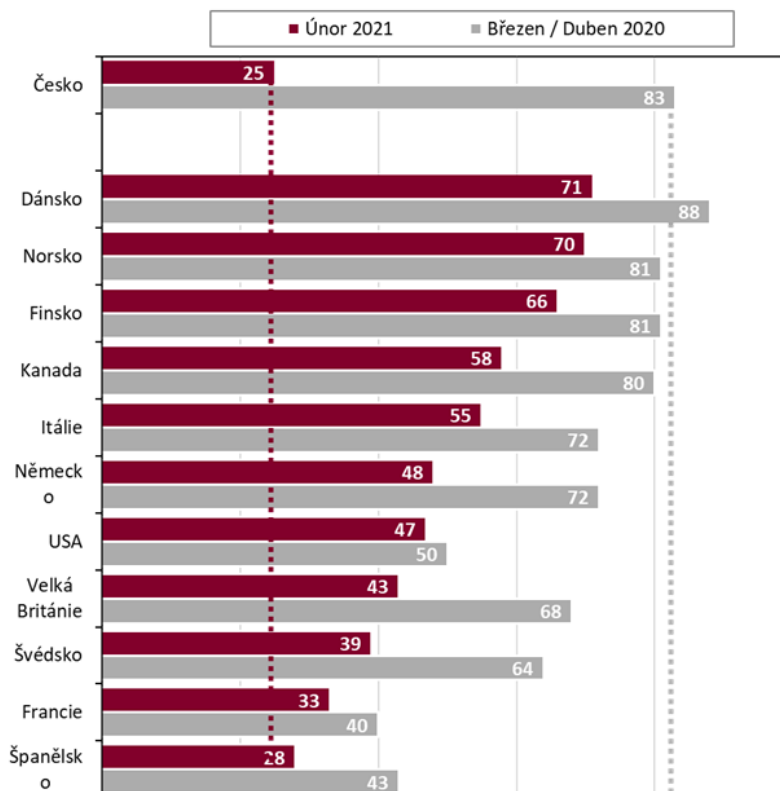
Graf 3: Odpovědi ohledně důvěry v dané zdroje

Zdroj: STEM – Hořejš a Valůch 2021, s. 23

V mezinárodním srovnání se zdejší důvěra ve vládní představitele téměř během jednoho roku propadla na nejnižší úroveň, přestože všechny země zaznamenaly znatelný propad (STEM [b.r.]).

Graf 4: Porovnání důvěry ve vládu ve vybraných zemích

Zdroj: STEM

Dle výzkumníků (Einstein a Glick 2015, Kim a Cao 2016, Freeman et al. 2022) nižší důvěra ve vládu souvisí s vírou v dezinformace či konspirace, ať už o nemoci covid-19 nebo jiné. Vztah je reciproční, kdy i naopak víra v dezinformace ovlivňuje právě důvěru v politické aktéry.

Tvrzení, která Čechům připadaly nejvíce pravdivé, se točily kolem umělého původu viru SARS-CoV-2, role migrantů na rozšíření nemoci a úlohy české vlády ve spojitosti s riziky covidu-19 (Hořejš a Valůch 2021, s. 28). Vyšší náchylnost k víře v konspirační teorie o nemoci, mají sice muži středního věku a obecně lidé s nižším vzděláním (ibid., s. 37, Freeman et al. 2022, Georgiou et al. 2020), nicméně alarmujících 79 % Čechů starších 18 let věří v jednu a více konspirací o dané nemoci (Hořejš a Valůch 2021, s. 27)¹⁵.

¹⁵ Pro porovnání průzkum americké neziskové organizace Kaiser Family Foundation přišel s totožnými výsledky, kdy 78 % dospělých Američanů si myslí o jednom a více nepravdivých tvrzení o covidu, že jsou pravdivé nebo si jeho pravdivostí nejsou jistí (Lopes et al. 2021).

5 Možnosti boje nejen se zdravotními dezinformacemi

Všeobecně řešení problematiky dezinformací není vůbec jednoduché. Z indexu mediální gramotnosti za rok 2021 vyplývá, co se týče odolnosti proti fake news, že jsou na tom nejlépe severské země Finsko (1. místo), Švédsko, Dánsko a také Estonsko a Irsko. To je způsobeno hlavně vysokou kvalitou vzdělávání v daných zemích, dále také svobodou médií nebo důvěrou mezi lidmi (Lessenski et al. 2021, s. 5). Severské země je možné brát jako inspiraci co se týče směřování informované společnosti.

Dobrym příkladem mohou být také státy jako Německo, Francie a pobaltské země, kde se snaží o legislativní uchopení mediální oblasti a dezinformací. V Německu je zákon o vymáhání práv na sociálních sítích, tzv. NetzDG. Ten klade větší důraz na regulaci sociálních médií a platform. Ty mohou být finančně sankcionovány, pokud do dvaceti čtyř hodin nesmažou nenávistný nebo ilegální obsah. Zákon také cílí na fake news (Rocheffort 2020). Francie zavedla podobný zákon zaměřený na boj proti nenávistnému obsahu, který ukládá platformám povinnost smazat nevhodný obsah dokonce do jedné hodiny. Kromě toho přijala zákon, jenž má zabránit šíření nepravdivých zpráv během voleb (Helberger 2020).

Nejvíce ohrožené prokremelskými dezinformačními kampaněmi jsou Lotyšsko, Litva a Estonsko, což je způsobeno nejen jejich geografickou blízkostí k Rusku, ale také velkou ruskou národnostní menšinou žijící v těchto státech. Ve všech třech zemích probíhá ohromný a poměrně radikální boj proti dezinformacím. Kupříkladu v Litvě může Rada pro rozhlasové a televizní vysílání zakázat vysílání ruských televizních kanálů, které šíří informace, jenž podle předsedy Rady „*porušuje naše zákony o audiovizuálních médiích*“ (Martišius 2019).

Možností boje s nejen zdravotními dezinformacemi je ale víc, kdy aktuálně nejvíc převládá debunking metoda.

5.1 Debunking

Značně důležitým nástrojem v boji proti nepravdivým, úmyslně šířeným zprávám, představuje fact-checking neboli ověřování faktů. Tomuto debunkingu – odhalování – se věnují¹⁶ kromě fact-checkingových organizací, také zpravodajská média, novináři nebo samotní uživatelé na sítích.

¹⁶ Také platforma Google se přidala k fact-checkingové aktivitě, kdy přišla s vyhledávacím nástrojem Fact Check Explorer, kde je možné vyhledávat články ověřené fact-checkingovými organizacemi z celého světa.

The International Fact-Checking Network spojuje nezávislé ověřovatele faktů z celého světa, přesněji 117 organizací¹⁷, kteří se profesionálně věnují ověřování dezinformací a fake news. Mezi zahraniční známé fact-checkingové organizace patří britský Full Fact, americký PolitiFact anebo Reuters. Avšak pod IFCN jsou podepsány i platformy států, které dosáhly nízkého indexu mediální gramotnosti, jako je například Istinomjer z Bosny a Hercegoviny nebo Metamorphosis Foundation ze Severní Makedonie (Poynter Institute 2021).

Za Českou republiku je součástí projekt Demagog.cz. Ten a mezinárodně fungující francouzská tisková agentura AFP v rámci ČR spolupracují s Meta Platforms, pod něž spadají sociální sítě Facebook a Instagram. Vybrané příspěvky na sítích obsahující jasné dezinformace, které by mohly nějakým způsobem ublížit, poškodit společnost, jsou ověřeny a označeny. Nejprve jsou zkontrolovány nezávislými ověřovateli faktů, kdy při rozkliknutí daného příspěvku je možné si přečíst ověřovaný článek podložený relevantními zdroji. Důležité je zmínit, že příspěvky obsahující nepravdivé, zavádějící či chybějící informace nejsou fact-checkery ze sociálních sítí mazány a není tak bráněno svobodě projevu na internetu.

IFCN společně s ověřovateli faktů v lednu 2020 spustila databázi s ověřenými tvrzeními ohledně nemoci covid-19 (IFCN 2022). Ověřování faktů má sice pozitivní dopad na snižování nepravdivých příspěvků, ale během pandemie bylo toto úsilí mnohem pomalejší, než samotné šíření dezinformací a misinformací. Fact-checkingové organizace byly zahlceny množstvím informací, s kterými se museli vypořádat (Ball a Maxmen 2020, s. 374, Nguyen 2020, s. 5).

Další z věcí co komplikovala práci ověřujícím organizacím byly nejasné vědecké poznatky, které se rychle měnily během vývoje pandemie (Nguyen 2020, s. 5). Dále pak nemožnost dostat se k některým misinformacím, které se šířily v soukromých skupinách nebo skrze řetězové e-maily (Brennen et al. 2020, s. 2). Lidé tak dokázali obcházet označování příspěvků na facebooku: buď je například sdíleli právě v soukromých skupinách nebo různě přeformulovali a překládali do jiných jazyků (van der Linden et al. 2020, Ball a Maxmen 2020, s. 374). Jeden z problémů vyvracení dezinformací je tzv. efekt pokračujícího vlivu, což znamená, že lidé mohou dezinformacím věřit i poté co jsou vyvráceny a označeny (Johnson a Seifert 1994, Ecker et al. 2010).

¹⁷ k 25. červenci 2022

5.2 Prebunking

Preventivní způsobem řešení problematiky dezinformací je prebunking, kdy jde jednoduše o snahu odhalit dezinformaci dopředu, než na nás začne mít vliv a my v ni uvěříme. V poslední době se v souvislosti s prebunkingem hodně mluví o teorii psychologické inokulace, která staví na biologické podstatě očkování. S ní přišel americký psycholog William J. McGuire už v roce 1964. Při klasickém, lékařském očkování je osoba vystavena oslabené dávce viru, což pak organismus osoby činí odolný vůči budoucímu napadení virem. McGuire (1964, s. 200) tento proces vztahuje na imunizační odolnost vlastních postojů vůči budoucímu přesvědčování.

Teorie „očkování“ představuje dobrý nástroj v budování odolnosti proti dezinformacím, misinformacím a konspiračním teoriím o nemoci. Osoby jsou vystaveny nepravdivým informacím s cílem vybudovat jejich rezistenci a zlepšit kritické myšlení při setkání se s nepravdivými tvrzeními v nadcházející době. Pozitivní dopad teorie na jedince byl potvrzen pomocí online her Bad News, Harmony Square a Go Viral!. Hry jsou zaměřeny na tvorbu a šíření fake news, kdy jejich autoři (van der Linden et al. 2020, Roozenbeek et al. 2020b) do her implikovali známé manipulační techniky. Ve spolupráci s americkým ministerstvem zahraničí a ministerstvem vnitřní bezpečnosti byla vytvořena hra Harmony Square, která se soustředí na vytváření a šíření politických dezinformací (Roozenbeek a Linden 2020c). Go Viral! byla spuštěna během pandemie onemocnění covid-19 ve spolupráci s britskou vládou a WHO. Tyto bezplatné hry skutečně přispěly ke zlepšení rozpoznání a imunizaci vůči dezinformacím a dezinformačním praktikám.

Se stejným závěrem přišli Piltch-Loeb et al. (2022) v nejnovější studii. Ta se pokoušela vybudovat odolnost proti misinformacím o vakcínách covid-19 mezi nenačkovanými občany USA pomocí krátkých videí. Výsledky studie potvrzují, že se snižuje ochota sdílet misinformace a naopak zvyšuje ochota se nechat očkovat. Důležitou informací, s kterou studie přichází, je že psychologické očkování je vhodné pro méně informované skupiny obyvatel, ideologicky polarizované a náchylné na konspirace.

Nicméně stejně jako u klasických lékařských vakcín účinky psychologického „očkování“ s postupem času slábnou, a proto je dobré jej pravidelně obnovovat (Maertens et al. 2021).

5.3 Vzdělávání

V pomoci zvýšení schopnosti kritického myšlení, které přispívá ke snižování náchylnosti v dezinformace (Roozenbeek et al. 2020a, Lutzke et al. 2019), může sloužit nejen prebunking, ale různé workshopy, vzdělávací programy. Ty mohou přispět také k rozvíjení mediální, informační, digitální nebo zdravotní gramotnosti. Jak na kritické myšlení, tak na gramotnost by měl být kladen důraz už během školního vzdělávání, nicméně by se nemělo zapomínat na rozvíjení obou schopností i později během života (Arede et al. 2019, Mehta a Al-Mahrooqi 2015).

Na co je důležité zaměřit větší pozornost veřejnosti a politických aktérů je soubor dovedností zvaný eHealth literacy, tedy jakási mediální gramotnost v oblasti zdraví. Podle autorů termínu Normana a Skinnera (2006) zní definice: „(...) *schopnost vyhledávat, nacházet, chápat a vyhodnocovat zdravotní informace z elektronických zdrojů a aplikovat získané znalosti k řešení zdravotního problému.*“ S danou gramotností souvisí několik dalších základních gramotností, jak je např. informační, mediální, počítačová, které jsou významné z hlediska osvojení eHealth literacy (ibid.).

Ohledně této dovednosti a jejímu vlivu na postoje a zdraví populace je provedeno málo studií a výzkumů, kdy se toho o této dovednosti ve společnosti moc neví (Griebel et al. 2018). Přesto například studie Li et al. (2021) potvrdila pozitivní účinek eHealth gramotnosti na zdravotní chování v souvislosti s onemocněním covid-19 mezi vysokoškolskými studenty. Dá se předpokládat, že její osvojování a podpora by měla taktéž značně kladný účinek na dezinformace nejen o očkování, ale všeobecně o zdraví.

ZÁVĚR

Dezinformace jsou politickým problémem, proto by se s nimi jako s takovými mělo zacházet a měla by se jim věnovat daleko větší pozornost všech aktérů veřejných politik. Dezinformace, misinformace nebo konspirace představují velkou hrozbu pro veřejné zdraví během pandemie onemocnění. Dezinforodemie – zaplavení veřejného prostoru dezinformacemi – během pandemie covid-19 byla vyústěním nejen prokremelských aktivit, ale i čínských. Ty se odehrávaly již nějakou dobu jak v České republice, tak i v celé Evropě.

Na základě toho, že první dezinformace se z ruského online prostoru přenesly prakticky okamžitě do Evropy, je podstatné se evropským institucím a vládám zaměřit na lepší monitoring prokremelských a čínských narativů. Tomu by se mohla věnovat umělá inteligence, která by mohla napomoci detekcí a analyzováním.

Nejvíce článků obsahujících dezinformace na českých webech bylo publikována hned v první vlně pandemie, nicméně reakce české vlády byla pomalá, chaotická a pro veřejnost nesrozumitelná. Vládní webové portály, které mimo jiné obsahovaly vyvrácené covidové dezinformace začaly fungovat až v druhé vlně pandemie. Rychlost reakce je tedy základem pro boj s dezinformacemi a obzvláště těmi ohrožujícími zdraví. Česká vláda také musí začít pracovat na strategické komunikaci, na kterou sama upozorňuje ve svých dokumentech již řadu let. Klíčovým bodem je posilování důvěry občanů ve vládu, neboť právě nižší důvěra může způsobit větší náchylnost k dezinformacím.

Pomocí spolupráce nejen s fact-checkingovými organizacemi, ale s akademiky, výzkumníky a zdravotnickými institucemi by mohlo dojít k navýšení víry ve vládu. Vlády by také měly spolu spolupracovat na mezinárodním poli co se týče sdílení informací a postupů vůči dezinformacím během možné budoucí pandemie.

Co naopak může snižovat důvěru je šíření dezinformací politickými představiteli. Kromě nich sdíleli neověřené informace během infodemie také odborníci různých nerelevantních medicínských specializací, celebrit a další občanští aktéři. V boji proti tomuto by mohla napomocť jistá regulace platforem sociálních médií, ať už skrze evropský Akt o digitálních službách nebo pomocí národních legislativních uchopení mediální oblasti a dezinformací. K jisté regulaci by mělo dojít zejména v případě momentálně neregulovaných platforem, kde se nachází uživatelé z krajní pravice politického spektra, jež jsou náchylnější obecně k dezinformacím a konspiracím. Avšak v případě přijímání zákonů zabývající se touto problematikou je potřeba dbát opatrnosti vzhledem k dodržení základních práv.

Kromě zaměření se na fact-checking, kdy ověřovatelé faktů nejsou schopni se během pandemie věnovat množství informací, je podstatné se orientovat na pěstování a zlepšování schopnosti kritického myšlení a eHealth gramotnosti. Toho je možné docílit nejen zahrnutím uvedených schopností do vzdělávacích programů a osnov, ale například zdokonalením pomocí teorie psychologické inokulace. Budování odolnosti proti dezinformacím by mohlo být dosaženo pomocí hraní her obsahující dezinformační techniky a příklady, nebo sledováním inokulačních videí, které by mohly být vloženy například na vládní webové stránky.

V neposlední řadě stojí za zmínku web Centra proti hybridním hrozbám, kde jsou analýzy, komentáře a další informace velmi malým písmem a celkově webová stránka nepůsobí uživatelsky příjemně. Změnou, zatraktivněním a větší propagací webu, by pak CHH mohlo lépe cílit na čtenáře. Evropský projekt EUvsDisinfo má sice uživatelsky velmi dobře zpracovaný web, který má možnost překladu do 13 cizích jazyků, ale chybí jazyky dalších členských států EU, a to i České republiky.

Mezerou v prozkoumané literatuře je, že ve většině případů autoři zahraničních prací nevysvětlují, proč používají pojem misinformace místo dezinformace. Není tak jasné, z jakého důvodu upřednostňují právě tento termín. Pravděpodobně tomu tak je kvůli obtížnosti prokázání úmyslného sdílení. To je však potřeba zdůraznit na začátku práce. České průzkumy oproti tomu prakticky nepoužívají pojem misinformace.

SUMMARY

Disinformation is a political problem, so it should be treated as one and given far greater attention by all public policy actors. Disinformation, misinformation, or conspiracies significantly threaten public health during a disease pandemic. Disinfodemic – the flooding of public space with disinformation – during the covid-19 pandemic was the culmination of not only pro-Kremlin activities but also of Chinese ones. These have been taking place for some time both in the Czech Republic and across Europe.

Considering that the first disinformation from the Russian online space appeared in Europe almost immediately, institutions and governments need to focus on better monitoring of pro-Kremlin and Chinese narratives. Proper utilization of technologies such as artificial intelligence and machine learning could significantly improve the ability to detect and analyze such disinformation.

Most articles containing disinformation on Czech websites were published in the first wave of the pandemic, but the Czech government's response was slow, chaotic, and incomprehensible to the public. Government web portals, which included debunked covid disinformation, did not become operational until the second wave of the pandemic. The ability to respond quickly is thus the very basis for dealing with disinformation, especially those threatening health. The Czech government also needs to start working on strategic communication, which has been mentioned in multiple government documents for many years. It is also crucial to strengthen citizens' trust in government because a lower trust in institutions can make people more prone to disinformation.

Collaboration with fact-checking organizations, academics, researchers, and health institutions could have a beneficial impact and increase faith in government. Governments should also cooperate on an international scale when it comes to sharing information and practices against disinformation. Such cooperation could play an essential part during a possible next pandemic.

Spreading disinformation by political leaders may have a negative effect on trust in public institutions and government. The situation can be worsened by experts from various non-relevant medical fields, celebrities, and other civic actors who share unverified information during the infodemic. Regulation of social media platforms, whether through the European Digital Services Act or national legislation, could help. Regulation should occur, especially in the case of currently unregulated platforms. A significant portion of users from the far right of

the political spectrum is more prone to disinformation and conspiracy in general. However, in the case of passing laws dealing with this issue, care should be taken for fundamental rights.

In addition to the focus on fact-checking, when fact-checkers cannot process a massive volume of information during a pandemic, it is essential to focus on cultivating and improving critical thinking skills and eHealth literacy. This can be achieved by including these skills in educational programs and curricula and, for example, by improvement through the theory of psychological inoculation. Building up resistance to disinformation could be achieved by playing games containing disinformation techniques and examples or by watching inoculation videos that could be uploaded to government websites.

Last but not least, it is worth mentioning the Centre Against Hybrid Threats website, where analyses, comments, and other information have insufficient font size, and the whole website is not user-friendly. By improving the user interface, CHH could then better target visitors. The European project EUvsDisinfo has a user-friendly website, which has the possibility of translation into 13 foreign languages. However, the languages of some EU Member States, including the Czech Republic, are missing.

A research gap in the examined literature is that, in most cases, authors of foreign texts do not explain why they use the term misinformation instead of disinformation. It is unclear why they prefer this term, but it is probably due to the difficulty of proving intentional sharing. It should be emphasized at the beginning of the work. Czech surveys, on the other hand, hardly use the term misinformation.

POUŽITÁ LITERATURA

Odborná literatura

- ALLCOTT, Hunt a Matthew GENTZKOW, 2017. Social Media and Fake News in the 2016 Election. *Journal of Economic Perspectives* [online]. **31**(2), 211–236 [vid. 2021-11-25]. ISSN 0895-3309. Dostupné z: doi:10.1257/jep.31.2.211
- AREDE, Margarida, Maria BRAVO-ARAYA, Émilie BOUCHARD, Gurlal SINGH GILL, Valerie PLAJER, Adiba SHEHRAJ a Yassir ADAM SHUAIB, 2019. Combating Vaccine Hesitancy: Teaching the Next Generation to Navigate Through the Post Truth Era. *Frontiers in Public Health* [online]. **6** [vid. 2022-07-05]. ISSN 2296-2565. Dostupné z: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpubh.2018.00381>
- BALL, Philip a Amy MAXMEN, 2020. The epic battle against coronavirus misinformation and conspiracy theories. *Nature* [online]. **581**(7809), 371–374 [vid. 2022-04-04]. Dostupné z: doi:10.1038/d41586-020-01452-z
- BECHMANN, Anja, 2020. Tackling Disinformation and Infodemics Demands Media Policy Changes. *Digital Journalism* [online]. **8**(6), 855–863 [vid. 2022-02-15]. ISSN 2167-0811. Dostupné z: doi:10.1080/21670811.2020.1773887
- BRENNEN, J. S., F. M. SIMON, P. N. HOWARD a R. K. NIELSEN, 2020. *Types, sources, and claims of COVID-19 misinformation* [online]. 2020. B.m.: University of Oxford. [vid. 2022-05-25]. Dostupné z: <https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:178db677-fa8b-491d-beda-4bacdc9d7069>
- BROVDIY, Yana, 2020. *Disinformation in Times of COVID-19: Reinforcing the Responses of the European Union and the United States. College of Europe Policy Brief June 2020.* [online]. duben 2020. B.m.: College of Europe. [vid. 2022-05-25]. Dostupné z: <http://aei.pitt.edu/103393/>
- BITTMAN, Ladislav, 1992. *Špionážní oprátky: pohledy do zákulisí československé zpravodajské služby.* Vyd. 1., rozšířené. Praha: Mladá fronta [vid. 2021-12-20]. ISBN 978-80-204-0266-0.
- CARLEY, Kathleen Mary, 2022. A Political Disinfodemic. In: *COVID-19 disinformation: a multi-national, whole of society perspective.* Cham: Springer International Publishing, Advanced sciences and technologies for security applications, s. 1–24 [vid. 2022-07-05]. ISBN 978-3-030-94825-2.
- CINELLI, Matteo, Walter QUATTROCIOCCI, Alessandro GALEAZZI, Carlo Michele VALENSISE, Emanuele BRUGNOLI, Ana Lucia SCHMIDT, Paola ZOLA, Fabiana ZOLLO a Antonio SCALA, 2020. The COVID-19 social media infodemic. *Scientific Reports* [online]. **10**(1), 16598 [vid. 2022-04-23]. ISSN 2045-2322. Dostupné z: doi:10.1038/s41598-020-73510-5
- COLEBATCH, H. K., 2005. *Úvod do policy.* 2. Brno: Barrister & Principal [vid. 2022-02-08]. ISBN 978-80-86598-79-6.
- ECKER, Ullrich K. H., Stephan LEWANDOWSKY a David T. W. TANG, 2010. Explicit warnings reduce but do not eliminate the continued influence of misinformation. *Memory & Cognition* [online]. **38**(8), 1087–1100 [vid. 2022-07-03]. ISSN 1532-5946. Dostupné z: doi:10.3758/MC.38.8.1087
- EYSENBACH, Gunther, 2002. Infodemiology: the epidemiology of (mis)information. *The American Journal of Medicine* [online]. **113**(9), 763–765 [vid. 2022-03-15]. ISSN 0002-

- 9343, 1555-7162. Dostupné z: doi:10.1016/S0002-9343(02)01473-0
- FREEMAN, Daniel, Felicity WAITE, Laina ROSEBROCK, Ariane PETIT, Chiara CAUSIER, Anna EAST, Lucy JENNER, Ashley-Louise TEALE, Lydia CARR, Sophie MULHALL, Emily BOLD a Sinéad LAMBE, 2022. Coronavirus conspiracy beliefs, mistrust, and compliance with government guidelines in England. *Psychological Medicine* [online]. **52**(2), 251–263 [vid. 2022-06-18]. ISSN 0033-2917, 1469-8978. Dostupné z: doi:10.1017/S0033291720001890
- GELFERT, Axel, 2018. Fake News: A Definition. *Informal Logic* [online]. **38**(1), 84–117 [vid. 2022-01-18]. ISSN 2293-734X, 0824-2577. Dostupné z: doi:10.22329/il.v38i1.5068
- GEORGIU, Neophytos, Paul DELFABBRO a Ryan BALZAN, 2020. COVID-19-related conspiracy beliefs and their relationship with perceived stress and pre-existing conspiracy beliefs. *Personality and Individual Differences* [online]. **166**, 110201 [vid. 2022-06-27]. ISSN 0191-8869. Dostupné z: doi:https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110201
- GREGOR, Miloš, Petra VEJVODOVÁ a ZVOL SI INFO (PROJEKT), 2018. *Nejlepší kniha o fake news, dezinformacích a manipulacích!!!* 1. vydání. Brno: CPress [vid. 2022-02-27]. ISBN 978-80-264-1805-4.
- GRIEBEL, Lena, Heidi ENWALD, Heidi GILSTAD, Anna-Lena POHL, Julia MORELAND a Martin SEDLMAYR, 2018. eHealth literacy research—Quo vadis? *Informatics for Health and Social Care* [online]. **43**(4), 427–442 [vid. 2022-07-01]. ISSN 1753-8157. Dostupné z: doi:10.1080/17538157.2017.1364247
- HELBERGER, Natali, 2020. The Political Power of Platforms: How Current Attempts to Regulate Misinformation Amplify Opinion Power. *Digital Journalism* [online]. **8**(6), 842–854 [vid. 2022-07-05]. ISSN 2167-0811. Dostupné z: doi:10.1080/21670811.2020.1773888
- HOSSOVÁ, Monika, 2018. Fake News and Disinformation: Phenomenons of Post-Factual Society. *Media Literacy and Academic Research* [online]. **1**(2), 9 [vid. 2022-01-05].
- HOWLETT, Michael, M. RAMESH a Anthony PERL, 2009. *Studying public policy: policy cycles & policy subsystems*. 3rd ed. Ont. ; New York: Oxford University Press [vid. 2022-02-08]. ISBN 978-0-19-542802-5.
- CHEN, Kaiping, Anfan CHEN, Jingwen ZHANG, Jingbo MENG a Cuihua SHEN, 2020. Conspiracy and debunking narratives about COVID-19 origination on Chinese social media: How it started and who is to blame. *arXiv:2011.08409 [cs]* [online]. [vid. 2022-03-30]. Dostupné z: <http://arxiv.org/abs/2011.08409>
- IMHOFF, Roland a Pia LAMBERTY, 2020. A Bioweapon or a Hoax? The Link Between Distinct Conspiracy Beliefs About the Coronavirus Disease (COVID-19) Outbreak and Pandemic Behavior. *Social Psychological and Personality Science* [online]. **11**(8), 1110–1118 [vid. 2022-03-13]. ISSN 1948-5506. Dostupné z: doi:10.1177/1948550620934692
- JOHNSON, Hollyn M. a Colleen M. SEIFERT, 1994. Sources of the continued influence effect: When misinformation in memory affects later inferences. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition* [online]. **20**(6), 1420–1436 [vid. 2022-06-25]. ISSN 1939-1285. Dostupné z: doi:10.1037/0278-7393.20.6.1420
- KOPECKÝ, Kamil, Dominik VORÁČ, Klára MIKULCOVÁ, Krejčí VERONIKA a Gerardo GARCÍA, 2021. *Disinformation and Its Negative Impact in The Changing World of Mass Media (Specifically Focused on the COVID-19 Pandemic in the Czech Republic)* [online]. 15. září 2021. [vid. 2022-05-29]. Dostupné z: <https://www.researchgate.net/profile/Kamil->

- Kopecky/publication/354609467_Disinformation_and_Its_Negative_Impact_in_The_Changing_World_of_Mass_Media_Specifically_Focused_on_the_COVID-19_Pandemic_in_the_Czech_Republic/links/614232c128667828a898115e/Disinformation-and-Its-Negative-Impact-in-The-Changing-World-of-Mass-Media-Specifically-Focused-on-the-COVID-19-Pandemic-in-the-Czech-Republic.pdf
- KHAN, Ali, Kathryn BROHMAN a Shamel ADDAS, 2021. The anatomy of ‘fake news’: Studying false messages as digital objects. *Journal of Information Technology* [online]. 02683962211037693 [vid. 2022-02-10]. ISSN 0268-3962. Dostupné z: doi:10.1177/02683962211037693
- LI, Shaojie, Guanghui CUI, Atipatsa Chiwanda KAMINGA, Sixiang CHENG a Huilan XU, 2021. Associations Between Health Literacy, eHealth Literacy, and COVID-19–Related Health Behaviors Among Chinese College Students: Cross-sectional Online Study. *Journal of Medical Internet Research* [online]. 23(5), e25600 [vid. 2022-07-03]. Dostupné z: doi:10.2196/25600
- LUTZKE, Lauren, Caitlin DRUMMOND, Paul SLOVIC a Joseph ÁRVAI, 2019. Priming critical thinking: Simple interventions limit the influence of fake news about climate change on Facebook. *Global Environmental Change* [online]. 58, 101964 [vid. 2022-07-03]. ISSN 0959-3780. Dostupné z: doi:10.1016/j.gloenvcha.2019.101964
- MAERTENS, Rakoén, Jon ROOZENBEEK, Melisa BASOL a Sander VAN DER LINDEN, 2021. Long-term effectiveness of inoculation against misinformation: Three longitudinal experiments. *Journal of Experimental Psychology: Applied* [online]. 27(1), 1–16 [vid. 2022-07-01]. ISSN 1939-2192. Dostupné z: doi:10.1037/xap0000315
- MCGUIRE, William J., 1964. Some Contemporary Approaches. In: *Advances in Experimental Social Psychology* [online]. B.m.: Elsevier, s. 191–229 [vid. 2022-06-17]. ISBN 978-0-12-015201-8. Dostupné z: doi:10.1016/S0065-2601(08)60052-0
- MEHTA, Sandhya Rao a Rahma AL-MAHROOQI, 2015. Can Thinking be Taught? Linking Critical Thinking and Writing in an EFL Context. *RELC Journal* [online]. 46(1), 23–36 [vid. 2022-07-04]. ISSN 0033-6882. Dostupné z: doi:10.1177/0033688214555356
- NORMAN, Cameron D. a Harvey A. SKINNER, 2006. eHealth Literacy: Essential Skills for Consumer Health in a Networked World. *Journal of Medical Internet Research* [online]. 8(2), e506 [vid. 2022-07-04]. Dostupné z: doi:10.2196/jmir.8.2.e9
- OCHRANA, František, 2019. *Metodologie, metody a metodika vědeckého výzkumu* [online]. 1. Praha: Univerzita Karlova: Nakladatelství Karolinum [vid. 2021-12-25]. ISBN 978-80-246-4204-8.
- PILTCH-LOEB, Rachael, Max SU, Brian HUGHES, Marcia TESTA, Beth GOLDBERG, Kurt BRADDOCK, Cynthia MILLER-IDRISS, Vanessa MATURO a Elena SAVOIA, 2022. Testing the Efficacy of Attitudinal Inoculation Videos to Enhance COVID-19 Vaccine Acceptance: Quasi-Experimental Intervention Trial. *JMIR public health and surveillance* [online]. 8(6), e34615 [vid. 2022-07-05]. ISSN 2369-2960. Dostupné z: doi:10.2196/34615
- POTŮČEK, Martin, Veronika RUDOLFOVÁ a Kamila VLČKOVÁ, 2016. *Veřejná politika*. 1. Praha: C. H. Beck [vid. 2022-02-08]. ISBN 978-80-7400-591-6.
- RODRIGUES, Usha M a Jian XU, 2020. Regulation of COVID-19 fake news infodemic in China and India. *Media International Australia* [online]. 177(1), 125–131 [vid. 2022-05-30]. ISSN 1329-878X. Dostupné z: doi:10.1177/1329878X20948202
- ROCHEFORT, Alex, 2020. *Regulating Social Media Platforms: A Comparative Policy*

- Analysis. *Communication Law and Policy* [online]. **25**(2), 225–260 [vid. 2022-06-08]. ISSN 1081-1680. Dostupné z: doi:10.1080/10811680.2020.1735194
- ROOZENBEEK, Jon, Sander van der LINDEN a Thomas NYGREN, 2020a. Prebunking interventions based on “inoculation” theory can reduce susceptibility to misinformation across cultures. *Harvard Kennedy School Misinformation Review* [online]. **1**(2) [vid. 2022-06-25]. Dostupné z: doi:10.37016//mr-2020-008
- ROOZENBEEK, Jon, Claudia R. SCHNEIDER, Sarah DRYHURST, John KERR, Alexandra L. J. FREEMAN, Gabriel RECCHIA, Anne Marthe VAN DER BLES a Sander VAN DER LINDEN, 2020b. Susceptibility to misinformation about COVID-19 around the world. *Royal Society Open Science* [online]. **7**(10), 1–15 [vid. 2022-06-12]. Dostupné z: doi:10.1098/rsos.201199
- ROOZENBEEK, Jon a Sander van der LINDEN, 2020c. Breaking Harmony Square: A game that “inoculates” against political misinformation. *Harvard Kennedy School Misinformation Review* [online]. [vid. 2022-06-26]. Dostupné z: doi:10.37016/mr-2020-47
- RYCHNOVSKÁ, Dagmar, 2021. Rethinking the Infodemic: Global Health Security and Information Disorder. *Mezinárodní vztahy* [online]. **56**(4), 77–90 [vid. 2022-05-08]. ISSN 2570-9429, 0323-1844. Dostupné z: doi:10.32422/mv-cjir.1817
- SUNSTEIN, Cass R. a Adrian VERMEULE, 2008. Conspiracy Theories. *SSRN Electronic Journal* [online]. [vid. 2021-12-30]. ISSN 1556-5068. Dostupné z: doi:10.2139/ssrn.1084585
- ŠANDEROVÁ, Jadwiga, 2007. *Jak číst a psát odborný text ve společenských vědách* [online]. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) [vid. 2021-12-25]. ISBN 978-80-7419-295-1.
- TANDOC, Edson C., 2019. The facts of fake news: A research review. *Sociology Compass* [online]. **13**(9) [vid. 2022-01-04]. ISSN 1751-9020, 1751-9020. Dostupné z: doi:10.1111/soc4.12724
- TROJÁNEK, Milan, Vyacheslav GREBENYUK, Kristýna HERRMANNOVÁ, Tomáš NEČAS, Jana GREGOROVÁ, Martin KUCBEL, Robin ŠÍN, Hana ROHÁČOVÁ a František STEJSKAL, 2020. A novel coronavirus (SARS-CoV-2) and COVID-19. *Casopis lekaru ceskych*. **159**, 55–66 [vid. 2021-02-12].
- VAN DER LINDEN, Sander, Jon ROOZENBEEK a Josh COMPTON, 2020. Inoculating Against Fake News About COVID-19. *Frontiers in Psychology* [online]. **11** [vid. 2022-06-25]. ISSN 1664-1078. Dostupné z: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2020.566790>
- VAN PROOIJEN, Jan-Willem, André P. M. KROUWEL a Thomas V. POLLET, 2015. Political Extremism Predicts Belief in Conspiracy Theories. *Social Psychological and Personality Science* [online]. **6**(5), 570–578 [vid. 2022-06-15]. ISSN 1948-5506. Dostupné z: doi:10.1177/1948550614567356
- VELÁSQUEZ, N., R. LEAHY, N. Johnson RESTREPO, Y. LUPU, R. SEAR, N. GABRIEL, O. JHA, B. GOLDBERG a N. F. JOHNSON, 2020. *Hate multiverse spreads malicious COVID-19 content online beyond individual platform control* [online]. B.m.: arXiv. [vid. 2022-06-05]. Dostupné z: doi:10.48550/arXiv.2004.00673
- WARDLE, Claire, 2019. *First Draft's Essential Guide to Understanding Information Disorder* [online]. říjen 2019. B.m.: First Draft. [vid. 2022-06-28]. Dostupné z: https://firstdraftnews.org/wp-content/uploads/2019/10/Information_Disorder_Digital_AW.pdf?x76701
- WARDLE, Claire a Hossein DERAKHSHAN, 2017. *Information disorder: Toward an*

interdisciplinary framework for research and policy making [online]. Report. B.m.: Council of Europe [vid. 2022-01-03]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research/168076277c>

ZENG, Jing a Mike S. SCHÄFER, 2021. Conceptualizing “Dark Platforms”. Covid-19-Related Conspiracy Theories on 8kun and Gab. *Digital Journalism* [online]. **9**(9), 1321–1343 [vid. 2022-06-28]. ISSN 2167-0811. Dostupné z: doi:10.1080/21670811.2021.1938165

Internetové zdroje

Anon., 2020. Informační Covid Portál zahájil zkušební provoz. Web vznikl na Feriho popud, pomohli s ním dobrovolníci. *iROZHLAS* [online] [vid. 2022-04-27]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/spusteni-covid-portal-opatreni-vlady_2011062317_btk

Anon., 2021. Influenceri po kritice odmítli vládní peníze na kampaň proti dezinformacím o očkování. *iROZHLAS* [online] [vid. 2022-06-27]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/socialni-site-kampan-proti-dezinformacim-tiktok-jakub-gulab-anna-sulcova-penize_2101300956_ban

Anon., 2022. Compare any two captures of <https://covid.gov.cz/situace/hoaxy> from our collection of 49 dating from Sat, 07 Nov 2020 to Tue, 03 May 2022. *Wayback Machine* [online] [vid. 2022-06-27]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/changes/https://covid.gov.cz/situace/hoaxy>

AUSTRALIA, CHILE, FRANCE, GEORGIA, INDIA, INDONESIA, LATVIA, LEBANON, MAURITIUS, MEXICO, NORWAY, SENEGAL, a SOUTH AFRICA, 2020. *Cross-Regional Statement on “Infodemic” in the Context of COVID-19* [online]. červen 2020. B.m.: The United Nations (UN). [vid. 2021-12-30]. Dostupné z: https://onu.delegfrance.org/IMG/pdf/cross-regional_statement_on_infodemic_final_with_all_endorsements.pdf

AVAAZ, 2020. Facebook’s Algorithm: A Major Threat to Public Health. *Avaaz* [online] [vid. 2022-04-22]. Dostupné z: https://secure.avaaz.org/campaign/en/facebook_threat_health/

BIS, 2001. *Výroční zpráva 2000* [online]. B.m.: Bezpečnostní informační služba [vid. 2022-06-13]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/public/site/bis.cz/content/vyrocnizpravy/vyrocnizprava-2000.pdf>

BIS, 2012. *Výroční zpráva 2011* [online]. B.m.: Bezpečnostní informační služba [vid. 2022-06-13]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/public/site/bis.cz/content/vyrocnizpravy/2011-vz-cz.pdf>

BIS, 2021. *Výroční zpráva 2020* [online]. B.m.: Bezpečnostní informační služba [vid. 2022-06-13]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/public/site/bis.cz/content/vyrocnizpravy/2020-vz-cz-2.pdf>

BRADD, Sam, 2020. Infodemic. *WHO* [online] [vid. 2021-12-29]. Dostupné z: https://www.who.int/health-topics/infodemic#tab=tab_1

CEDMO, 2022. CEDMO zblízka – CEDMO. *CEDMO hub* [online] [vid. 2022-06-30]. Dostupné z: <https://cedmohub.eu/cs/o-nas/cedmo-zblizka/>

ČEŠTÍ ELFOVÉ, 2020. *Pravidelný přehled české dezinformační scény - leden 2020* [online]. B.m.: Čeští elfové [vid. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://cesti-elfove.cz/wp->

content/uploads/Hlaseni-leden-2020.pdf

EDMO, [b.r.]. EDMO's Vision And Mission – EDMO. *EDMO* [online] [vid. 2022-07-12]. Dostupné z: <https://edmo.eu/vision-and-mission/>

EMMOTT, Robin, 2020. Russia deploying coronavirus disinformation to sow panic in West, EU document says. *Reuters* [online]. [vid. 2022-05-17]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-disinformation-idUSKBN21518F>

EUROPEAN COMMISSION, 2022. *2018 Code of Practice on Disinformation | Shaping Europe's digital future* [online] [vid. 2022-06-29]. Dostupné z: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/2018-code-practice-disinformation>

EUROPEAN COMMISSION a Content and Technology DIRECTORATE GENERAL FOR COMMUNICATIONS NETWORKS, 2018. *Fake news and disinformation online* [online] [vid. 2021-12-30]. ISBN 978-92-79-81900-1. Dostupné z: http://publications.europa.eu/publication/manifestation_identifier/PUB_KK0418360ENN

EUROPEAN COMMISSION a Content and Technology DIRECTORATE-GENERAL FOR COMMUNICATION NETWORKS, 2018. *A multi-dimensional approach to disinformation: report of the independent high level group on fake news and online disinformation.* [online]. [vid. 2022-01-04]. Dostupné z: <https://data.europa.eu/doi/10.2759/739290>

EUVSDISINFO, 2020. Disinfo: The new coronavirus is a US biological weapon. *EU vs DISINFORMATION* [online] [vid. 2022-05-11]. Dostupné z: <https://euvsdisinfo.eu/report/the-new-corona-virus-is-a-us-biological-weapon>

EUVSDISINFO, [b.r.]. About. *EU vs DISINFORMATION* [online] [vid. 2022-04-06]. Dostupné z: <https://euvsdisinfo.eu/about/>

EVROPSKÁ KOMISE, 2022. Posílený kodex zásad boje proti dezinformacím. *Evropská komise - European Commission* [online] [vid. 2022-04-04]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/new-push-european-democracy/european-democracy-action-plan/strengthened-eu-code-practice-disinformation_en

FACEBOOK, 2020. *Facebook Reports Fourth Quarter and Full Year 2019 Results* [online] [vid. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://investor.fb.com/investor-news/press-release-details/2020/Facebook-Reports-Fourth-Quarter-and-Full-Year-2019-Results/default.aspx>

GOOGLE, 2022a. Google Trends. *Google Trends* [online] [vid. 2022-01-03]. Dostupné z: <https://trends.google.com/trends/explore?date=all&geo=US&q=disinformation,fake%20news>

GOOGLE, 2022b. Google Trends. *Google Trends* [online] [vid. 2022-01-03]. Dostupné z: <https://trends.google.com/trends/explore?date=all&q=fake%20news>

HOLAN, Angie Drobnic, 2017. PolitiFact - The media's definition of fake news vs. Donald Trump's. *PolitiFact* [online] [vid. 2022-01-03]. Dostupné z: <https://www.politifact.com/article/2017/oct/18/deciding-whats-fake-medias-definition-fake-news-vs/>

HOŘEJŠ, Nikola, Jitka UHROVÁ, Michaela TRTÍKOVÁ VOJTKOVÁ, Matěj JUNGWIRTH a Martin BUCHTÍK, 2020. *Závěrečná veřejná zpráva z výzkumu - Šířitelé dezinformací* [online]. B.m.: STEM Ústav empirických výzkumů, z.ú. [vid. 2022-03-19]. Dostupné z: <https://www.stem.cz/wp-content/uploads/2020/06/Verejna-zprava-z-vyzkumu-web-STEM.pdf>

- HOŘEJŠ, Nikola a Jaroslav VALŮCH, 2021. *Covid-19 a šířitelé konspiračních teorií: Průzkum postojů české veřejnosti* [online]. B.m.: STEM Ústav empirických výzkumů, z.ú. [vid. 2022-04-03]. Dostupné z: https://www.stem.cz/wp-content/uploads/2021/04/STEM_COVID-19-a-siritele-konspiraci-CZ-verejne.pdf
- CHALOUPKOVÁ, Barbora, 2021. Vláda má cílit očkovací kampaň na starší lidi, ne teenagery na TikToku. *Respekt* [online] [vid. 2022-06-27]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/rozhovor/vlada-ma-cilit-ockovaci-kampan-na-starsi-lidi-ne-teenagery-na-tiktoku>
- IFCN, 2022. CoronaVirusFacts Alliance. *Poynter* [online] [vid. 2022-05-04]. Dostupné z: <https://www.poynter.org/coronavirusfactsalliance/>
- JOHNS HOPKINS UNIVERSITY, 2022. COVID-19 Map. *Johns Hopkins Coronavirus Resource Center* [online] [vid. 2022-06-09]. Dostupné z: <https://coronavirus.jhu.edu/map.html>
- KALENSKÝ, Jakub, 2019. Jakub Kalenský: Očkujeme publikum, aby nepodlehlo nové dezinformaci. *Český rozhlas Radiožurnál* [online]. Rozhovor vedl Lucie VÝBORNÁ. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=rDIOdEae4kw>
- KALENSKÝ, Jakub, 2020. Six reasons the Kremlin spreads disinformation about the coronavirus. *Atlantic Council* [online]. [vid. 2022-02-23]. Dostupné z: <https://www.atlanticcouncil.org/commentary/article/six-reasons-the-kremlin-spreads-disinformation-about-the-coronavirus/>
- KRÁTKÁ ŠPALKOVÁ, Veronika a Zuzana ČINČEROVÁ, 2021. *Rok 2020: Jak česká vláda prohrála s dvěma vlnami dezinformací o koronaviru* [online]. Report. B.m.: Bezpečnostní centrum Evropské hodnoty [vid. 2022-05-28]. Dostupné z: <https://europeanvalues.cz/wp-content/uploads/2021/03/covid-report50.pdf>
- LESSENSKI, Marin, EUROPEAN POLICIES INITIATIVE (EUPI), a OPEN SOCIETY INSTITUTE IN SOFIA, 2021. *Double Trouble: Resilience to Fake News at the Time of Covid-19 Infodemic* [online]. 56. B.m.: Open Society Institute [vid. 2022-01-03]. Dostupné z: https://osis.bg/wp-content/uploads/2021/03/MediaLiteracyIndex2021_ENG.pdf
- LOPES, Lunna, Mellisha STOKES, a 2021, 2021. KFF COVID-19 Vaccine Monitor: Media and Misinformation. *KFF* [online]. [vid. 2022-07-21]. Dostupné z: <https://www.kff.org/coronavirus-covid-19/poll-finding/kff-covid-19-vaccine-monitor-media-and-misinformation/>
- LOUDOVÁ, Barbora a Kateřina ŠALOUNOVÁ, 2020. Tragédie, chaos, zmatek. Vláda se z jarní krize neponaučila, o koronaviru mluvit stále neumí, shodují se bývalí vládní mluvčí. *ČT24 - Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR - Česká televize* [online] [vid. 2022-06-18]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/3208516-tragedie-chaos-zmatek-vlada-se-z-jarni-krize-neponaucila-o-koronaviru-mluvit-stale>
- MAGDOŇOVÁ, Jana, 2022. Šéf českého centra proti terorismu: S dezinformacemi se nelze vypořádat ve smyslu, že úplně zmizí. *iROZHLAS* [online] [vid. 2022-06-18]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/technologie/rozhovor-benedikt-vangeli-dezinformace-cesi-terosismus-hybridni-hrozby_2205011505_kro
- MARTIŠIUS, Mantas, 2019. Litva bojuje s propagandou. Ve společenském zájmu omezuje ruské televize. *iRozhlas - Vinohradská 12* [online]. Rozhovor vedl Lenka KABRHELOVÁ. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/podcast-vinohradska-12-rusko-litva-propaganda-mantas-martisius_1905270600_miz

- MERRIAM-WEBSTER, [b.r.]. *Definition of ALT-RIGHT* [online]. [vid. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/alt-right>
- MO ČR, 2021. *Národní strategie pro čelení hybridnímu působení* [online]. 19. duben 2021. B.m.: Ministerstvo obrany České republiky. [vid. 2022-05-28]. Dostupné z: <https://mocr.army.cz/assets/informacni-servis/zpravodajstvi/narodni-strategie-pro-celeni-hybridnimu-pusobeni.pdf>
- MO ČR, MV ČR, MZV ČR, ÚŘAD VLÁDY, a NÁRODNÍ ÚŘAD PRO KYBERNETICKOU A INFORMAČNÍ BEZPEČNOST, 2021. *Akční plán k Národní strategii pro čelení hybridnímu působení* [online]. 22. listopad 2021. B.m.: Ministerstvo obrany České republiky. [vid. 2022-05-28]. Dostupné z: https://mocr.army.cz/images/id_40001_50000/46088/app_2022.pdf
- MV ČR, 2016. *Audit národní bezpečnosti* [online]. 2016. B.m.: Ministerstvo vnitra České republiky. [vid. 2022-06-28]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Audit-narodni-bezpecnosti-20161201.pdf>
- MV ČR, 2021. Centrum proti terorismu a hybridním hrozbám - Terorismus a měkké cíle. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online] [vid. 2022-03-28]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/centrum-proti-terorismu-a-hybridnim-hrozbam.aspx>
- MV ČR, 2022. Co jsou hybridní hrozby - Terorismus a měkké cíle. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online] [vid. 2022-04-13]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/co-jsou-hybridni-hrozby.aspx>
- MV ČR, [b.r.]. Definice dezinformací a propagandy - Terorismus a měkké cíle. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online] [vid. 2021-12-29]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/definice-dezinformaci-a-propagandy.aspx>
- MZV ČR, 2015. *Bezpečnostní strategie České republiky 2015* [online]. únor 2015. B.m.: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. [vid. 2022-06-13]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/brs/dokumenty/bezpecnostni-strategie-2015.pdf>
- NGUYEN, Tim, 2020. *Brief analysis of a WHO survey of COVID-19 factcheckers* [online]. 2020. B.m.: WHO. [vid. 2022-05-07]. Dostupné z: https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/risk-comms-updates/im-posters/factcheker-survey-poster.pdf?sfvrsn=b13aa997_14
- OED ONLINE, 2020a. *disinformation, n.* [online]. B.m.: Oxford University Press [vid. 2021-12-29]. Dostupné z: <https://www.oed.com/view/Entry/54579>
- OED ONLINE, 2020b. *infodemic, n.* [online]. B.m.: Oxford University Press [vid. 2021-12-30]. Dostupné z: <https://www.oed.com/view/Entry/88407009>
- OED ONLINE, 2022. *misinformation, n.* [online]. B.m.: Oxford University Press [vid. 2022-07-25]. Dostupné z: <https://www.oed.com/view/Entry/119699>
- PAMMENT, James, 2020. *RESIST Příručka pro boj s dezinformacemi* [online]. 2020. B.m.: Centrum proti terorismu a hybridním hrozbám. [vid. 2022-04-04]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/chh/clanek/ke-stazeni-resist-prirucka-pro-boj-s-dezinformacemi.aspx>
- POSETTI, Julie a Kalina BONTCHEVA, 2020. *Disinfodemic* [online]. 2020. B.m.: UNESCO. [vid. 2022-07-19]. Dostupné z: https://en.unesco.org/sites/default/files/disinfodemic_deciphering_covid19_disinformatio_n.pdf

- POYNTER INSTITUTE, 2021. *IFCN Code of Principles* [online] [vid. 2022-01-03]. Dostupné z: <https://www.ifncodeofprinciples.poynter.org/signatories>
- REKONSTRUKCE STÁTU, 2022. Politici chystají zákon proti dezinformacím, připravili jsme jim k tomu šest praktických doporučení | Rekonstrukce státu. *rekonstrukcestatu.cz* [online] [vid. 2022-07-01]. Dostupné z: <https://www.rekonstrukcestatu.cz/archiv-novinek/politici-chystaji-zakon-proti-dezinformacim-pripravili-jsme-jim-k-tomu-sest-prakticky-ch-doporuceni>
- RESSA, Maria, Marietje SCHAAKE, Delphine HALGAND-MISHRA, Iris DE VILLARS, Jenny DOMINO a Dan SHEFET, 2020. *How to end infodemics* [online]. listopad 2020. B.m.: The Forum on Information and Democracy. [vid. 2022-01-04]. Dostupné z: <https://informationdemocracy.org/2020/11/12/250-recommendations-on-how-to-stop-infodemics/>
- STATISTA RESEARCH DEPARTMENT, 2022. Twitter: number of users worldwide 2020. *Statista* [online] [vid. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/303681/twitter-users-worldwide/>
- STEM, [b.r.]. *Dodržování a hodnocení protipandemických opatření a důvěra ve schopnost vlády zvládat pandemii covid-19* [online] [vid. 2022-06-18]. Dostupné z: <https://www.stem.cz/dodrzovani-a-hodnoceni-protipandemicky-ch-opatreni-a-duvera-ve-schopnost-vlady-zvladat-pandemii-covid-19/>
- SÚKL, [b.r.]. Vakcíny proti COVID-19, Státní ústav pro kontrolu léčiv. *Vakcíny proti COVID-19* [online] [vid. 2021-12-31]. Dostupné z: <https://www.sukl.cz/vakciny-proti-covid-19>
- SYROVÁTKA, Jonáš, Šimon PINKAS, Adam NOVÁK a Dominika URHOVÁ, 2020. *INFODEMIE: KORONAVIRUS A KONSPIRACE V ČESKÉ REPUBLICE* [online]. B.m.: Prague Security Studies Institute [vid. 2022-04-02]. Dostupné z: https://www.pssi.cz/download//docs/8143_783-infodemie-koronavirus-a-konspirace-v-cr.pdf
- SYROVÁTKA, Jonáš a Kristína ŠEFČÍKOVÁ, 2021. *České volby v éře dezinformací* [online]. 7. prosinec 2021. B.m.: Prague Security Studies Institute. [vid. 2021-12-18]. Dostupné z: https://www.pssi.cz/download/docs/9417_parliamentary-elections-2021-analysis.pdf
- TEDROS ADHANOM GHEBREYESUS, 2020. Munich Security Conference. *World Health Organization* [online] [vid. 2021-12-30]. Dostupné z: <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/munich-security-conference>
- VRABEL, František, 2020. *Russia Leading From Behind: Coronavirus-Focused Case Study of Cross-Border Disinformation Spread* [online]. Prague: Semantic Visions [vid. 2022-03-30]. Dostupné z: https://assets.semantic-visions.com/2021/02/520e7471-semantic-visions_report-on-coronavirus-disinformation_us-dos-gec_20-03-27_final-version.pdf
- VRABEL, František, 2021. Lovci dezinformací končí s vládou. Ministři neposlouchají naše rady, říkají a jdou pomáhat americkému ministerstvu zahraničí. *Hospodářské noviny* [online]. Rozhovor vedl Markéta ŘEHÁKOVÁ. Dostupné z: <https://archiv.hn.cz/c1-66879470-lovci-dezinformaci-konci-s-vladou-ministri-neposlouchaji-nase-rady-rikaji>
- WANAT, Zosia, Laurens CERULUS a Mark SCOTT, 2020. EU warns of ‘pro-Kremlin’ disinfo on coronavirus pandemic. *POLITICO* [online]. [vid. 2022-05-23]. Dostupné z: <https://www.politico.eu/article/eu-warns-on-pro-kremlin-disinfo-on-coronavirus-pandemic/>
- WEINLAND, Don, 2020. China goes on the offensive to control global coronavirus narrative.

Financial Times [online]. [vid. 2022-04-01]. Dostupné z: <https://www.ft.com/content/d420ce18-641f-11ea-b3f3-fe4680ea68b5>

WHO, 2020. *1st WHO Infodemiology Conference* [online] [vid. 2022-05-10]. Dostupné z: <https://www.who.int/news-room/events/detail/2020/06/30/default-calendar/1st-who-infodemiology-conference>

WHO, 2022. Situation by Region, Country, Territory & Area. *WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard* [online] [vid. 2022-06-09]. Dostupné z: <https://covid19.who.int/table>

YAKIMOVA, Yasmina, Hana RAISSI a Ivas LAŇOVÁ, 2022. Poslanci dali zelenou přelomovým pravidlům pro bezpečnější a otevřený internet | Zpravodajství | Evropský parlament. *Evropský parlament* [online] [vid. 2022-07-06]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/news/cs/press-room/20220701IPR34364/poslanci-dali-zelenou-prelomovym-pravidlum-pro-bezpecnejsi-a-otevreny-internet>

Legislativa

EVROPSKÁ KOMISE, 2018. *SPOLEČNÉ SDĚLENÍ EVROPSKÉMU PARLAMENTU, EVROPSKÉ RADĚ, RADĚ, EVROPSKÉMU HOSPODÁŘSKÉMU A SOCIÁLNÍMU VÝBORU A VÝBORU REGIONŮ Akční plán proti dezinformacím* [online]. 2018. [vid. 2022-06-30]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=CELEX:52018JC0036>

EVROPSKÁ KOMISE, 2020. *Návrh NAŘÍZENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY o jednotném trhu digitálních služeb (akt o digitálních službách) a o změně směrnice 2000/31/ES* [online]. 2020. [vid. 2022-07-05]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:52020PC0825>

ČESKO. Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2022 [vid. 13. 7. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1994-153>

Seznam použitých zkratk

BIS	Bezpečnostní informační služba
CDC	Centrum pro kontrolu a prevenci nemocí
covid-19	coronavirus disease 2019
CHH	Centrum proti hybridním hrozbám
DSA	Akt o digitálních službách
EDMO	Evropské středisko pro sledování digitálních médií
ESVČ	Evropská služba pro vnější činnost
IFCN	Mezinárodní síť pro kontrolu faktů
PSSI	Prague Security Studies Institute
WHO	Světová zdravotnická organizace

Teze bakalářské práce

Projekt bakalářské závěrečné práce

Jméno studujícího: Eliška Fialová

Předpokládaný název práce v češtině: Dezinformace a pandemie covid-19

Předpokládaný název v anglickém jazyce: Disinformation and pandemic covid-19

Akademický rok vypsání:

Jazyk práce: čeština

Pracoviště: Katedra sociologie

Vedoucí práce: Mgr. Ondřej Pekáček

Obor/program práce: Politologie a veřejná politika

Klíčová slova: dezinformace, konspirace, pandemie, onemocnění, covid-19

A. Vymezení výzkumného problému

Bakalářská práce zkoumá dezinformace v průběhu pandemie nového onemocnění covid-19, které vypuklo na konci roku 2019. Pomocí zmapování odborné literatury a výzkumů je v práci vysvětlen vliv dezinformací či konspirací na společnost. Téma dezinformací je stále velmi aktuální a společensky důležité, avšak v souvislosti s pandemií covid-19 se jedná o poměrně nový jev, který ještě nebyl dopodrobna prozkoumán. Hlavním úkolem této práce je nejen zhodnotit a shrnout výsledky dosavadních výzkumů a bádání provedených v této oblasti a definovat nové poznatky, vztahy a zákonitosti, ale také navrhnout v jakých oblastech veřejných politik se nabízí prostor pro řešení zmíněné problematiky.

B. Výzkumné otázky a cíle práce

B1. Výzkumné otázky:

- Proč společnost důvěřuje dezinformacím o onemocnění covid-19?
- Jak veřejná politika může reagovat na danou problematiku?

B2. Cíle práce:

Cílem mé bakalářské práce je na základě prostudování odborné literatury, provedených studií a výzkumů shrnout co o tématu dezinformací spojených s pandemií covid-19 již bylo zjištěno a vygenerovat nové poznatky či možnosti dalšího zkoumání týkající se dané problematiky.

C. Předběžný výzkumný design

Pro mnou definovanou teoretickou práci využiji metodologický přístup syntézy, která je významná z hlediska pochopení souvislostí jevu. Po detailním prozkoumání a kritické diskusi literatury týkající se problematiky dezinformací spojených s pandemií covid-19 budu schopná formulovat vztahy a závěry, které zodpoví mé otázky či navrhnou další vhodné výzkumné otázky a hypotézy pro budoucí výzkumy.

Obecné poznatky budu čerpat z odborné literatury, článků či kapitol v knihách. Využiji také sekundární zdroje, empirická data, z již provedených výzkumů. Diskuse validity a etické souvislosti zvažovaného projektu nejsou pro tento typ práce relevantní.

D. Seznam odborné literatury a zdrojů empirických dat

Odborná literatura

1. Bechmann, A., 2020. Tackling disinformation and infodemics demands media policy changes. *Digital Journalism*, 8(6), 855-863.
2. Chen, K., Chen, A., Zhang, J., Meng, J., & Shen, C., 2020. Conspiracy and debunking narratives about COVID-19 origination on Chinese social media: How it started and who is to blame. *arXiv preprint arXiv:2011.08409*.
3. Greifeneder, R., Jaffe, M., Newman, E., & Schwarz, N. (Eds.), 2021. *The Psychology of Fake News: Accepting, Sharing, and Correcting Misinformation*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429295379>
4. Sunstein, C. R., & Vermeule, A. (2009). Conspiracy theories: Causes and cures. *Journal of Political Philosophy*, 17(2), 202-227.
5. The Full Fact Report, 2020. Fighting the causes and consequences of bad information. *The Full Fact Report*, 1-105. <https://fullfact.org/media/uploads/fullfactreport2020.pdf>
6. Wardle, C., & Derakhshan, H., 2017. Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making. *Council of Europe report*, 27, 1-107.
7. Wardle, C., 2019. 'First Draft's Essential Guide to Understanding Information Disorder'. UK: First Draft News.

Zdroje empirických dat

1. Dataset for: Conspiracy theories and their societal effects during the COVID-19 pandemic <https://www.psycharchives.org/handle/20.500.12034/4095>
2. COVID-19 Resource Hub <https://www.disinfo.eu/coronavirus>
3. ESOC COVID-19 Misinformation Dataset <https://esoc.princeton.edu/publications/esoc-covid-19-misinformation-dataset>
4. Organizace a iniciativy v Evropě zabývající se dezinformacemi <https://dash-iribeaconproject.org/>
5. STEM, 2021. Covid-19 a šířitelé konspiračních teorií [online]. 15. března 2021. Dostupné z: https://www.stem.cz/wp-content/uploads/2021/04/STEM_COVID-19-a-siritele-konspiraci-CZ-verejne.pdf

Seznam příloh

Tabulka 1: Celkový počet vyhledaných textů	4
Tabulka 2: Přehled analyzovaných textů	5
Tabulka 3: Metodické kroky při použití teoretické metody syntézy	6
Obrázek 1: Fáze politického cyklu a klíčoví aktéři.....	19
Obrázek 2: Časová posloupnost opatření EU proti dezinformacím.....	22
Graf 1: Počet publikovaných textů v čas	15
Graf 2: Proměna dezinformací na českých dezinformačních webech v sledovaném období prvních dvou vln pandemie	16
Graf 3: Odpovědi ohledně důvěry v dané zdroje.....	27
Graf 4: Porovnání důvěry ve vládu ve vybraných zemích	27